

GEORGE ORWELL

1984 VE HAYVANÇIFTLIĞI ADLI ESERLERİNİN
“SOĞUK SAVAŞ” ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

DR. GÖKHAN BAK - MEVLÜT ALTINTOP

ISBN 978-605-7510-04-4

**GEORGE ORWELL'IN BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN
DÖRT ve HAYVAN ÇİFTLİĞİ ADLI ESERLERİNİN
“SOĞUK SAVAŞ” ÜZERİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**DR. GÖKHAN BAK
MEVLÜT ALTINTOP**

ISBN 978-605-7510-04-4

**Institution Of Economic Development And Social Researches
Publications®**

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org

www.iksadkongre.org

Kitabın tüm hakları İKSAD Yayınevi'ne aittir.

İzinsiz çoğaltılamaz, kopyalanamaz.

Metinlerden etik ve yasal olarak yazarlar sorumludur

Iksad Publications - 2018© ISBN 978-605-7510-04-4

George ORWELL (1903-1950)

1903'te Hindistan'ın Bengal eyaletinin Montihari kentinde doğdu. Ailesiyle birlikte İngiltere'ye döndükten sonra, öğrenimini EtonCollege'de tamamladı. Gerçek adı Eric Arthur olan Orwell,1922-27 yılları arasında Hindistan imparatorluk Polisi olarak görev yaptı. Ancak, imparatorluk yönetiminin iç yüzünü görünce istifa etti. 1950'de yayımladığı Bir Fili Vurmak adlı kitabı, sömürge memurlarının davranışlarını eleştiren makalelerin derlemesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yazdığı Hayvan Çiftliği, Stalin rejimine karşı sert bir taşlamadır. Orwell'in en çok tanınan yapıtlarından Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, bilimkurgu türünün klasik örneklerinden biri olmanın yanı sıra, modern dünyayı protesto eden bir romandır. Burma Günleri ise, Orwell'in Burma'daki (bugünkü Myanmar) İngiliz sömürgeciliğini dile getirdiği ilk kitabıdır. Orwell, 1950'de Londra'da öldü.¹

¹ George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.1

1884 romanındaki Başlıca Karakterler:

Winston Smith:Doğruluk Bakanlığı'nın Arşiv Dairesi'nde çalışan, otuz dokuz yaşında, zayıf yapılı, hasta görünümlü, Dış Parti üyesi ana karakter.

Julia:Doğruluk Bakanlığı'nın Kurmaca Daire'sinde çalışan, yirmi yedi yaşında, Seks Karşıtı Gençlik Birliği'nde görevli, Dış Parti üyesi olan karakter.

Büyük Birader: Gerçekten var olup olmadığı bilinmeyen ama her yerde resimleri olan, tele-ekran aracılığıyla insanları gözetleyen karakter.

O'Brien: İç Parti üyesi, iriyarı, sağlam yapılı, gülünç ve yabani bir yüzü olan karakter.

EmmanuelGoldstein: Önceleri Parti'nin liderlerinden olan ama daha sonra hain ilan edilerek, üzerinde propaganda yapılan karakter. Nerede olduğu bilinmiyor.

Charrington:Londra'nın proleter mahallelerinin birinde küçük bir dükkânı olan ve kendisine eski eşya satıcısı süsü veren Parti'nin gizli görevlisi.

Özet:

Dünya'daki en etkili distopya eserlerin başında gelen Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romanda despotizmin egemen olduğu bir Dünya vardır. Dünya'nın tamamı Okyanusya, Avrasya ve Doğuasya olmak üzere üç blok olarak paylaşılmıştır ve bu devletlerin arasında savaş olduğu söylenmektedir. Parti olarak bilinen bürokratik bir zümre tek egemen güçtür. İnsanlar yöneticilerin korkusu ile sinmiş, özgürlükler kaldırılmış, ahlâki ve insani duygular yok edilmiş, düşünme ve düşündüğünü söyleme yasaklanmıştır. Ölümler ve işkenceler ile korku imparatorluğu kurulmuştur. Her yerde tele-ekranlar vardır ve onlar vasıtasıyla insanlar hem gözetlenmekte hem de emir verilerek denetlenmeleri ve kontrolleri sağlanmaktadır. Özellikle propaganda yolu ve dil üzerinde yapılan tahrifatlar ile insanların düşünmeleri engellenmekte, buna rağmen düşünme eğilimi gösterenler yakalanarak cezalandırılmaktadır. İnsanlar arası ilişkiler korkunç derecede zayıftır ve hiç kimse birbirine güvenememektedir. Yaşam belirsizliklerle doludur. Etraftaki herkesin casus olma olasılığı çok büyüktür ve toplum arasında gammazlama bir görev haline getirilmiştir. Bireylerin kişilikleri tamamen silinmiştir.

Hayvan Çiftliği romanındaki başlıca Karakterler:

Bay ve Bayan Jones: Beylik Çiftliği'nin sahipleri.

Koca Reis: Hayvanların devrim yapması gerektiğini söyleyen, çiftlikteki tüm hayvanların saygı duyduğu yaşlı ve akıllı domuz.

Snowball: İlk başlarda tüm domuzlarla birlikte hareket eden ama daha sonra farklı hareket etmek istediği için iktidarı ele geçiren domuzlar tarafından hain ilan edilen domuz.

Napoléon: Yönetimi ele geçirip devrimin öngördüğü ve bu öngörüye göre yapılan şeyleri çıkarları doğrultusunda değiştiren domuz.

Squealer: Napoléon'un yanında yer alan, hitabetiyle hayvanları etkileyebilen, ikna kabiliyeti yüksek domuz.

Boxer: Yönetimi ele geçiren domuzlar ne derse yapmaya çalışan, oldukça güçlü ve bir o kadar saf bir erkek at.

Clover: Çalışkan sorumluluk sahibi ve biraz zeki dişi at. Çiftlikte zaman içinde bir şeylerin değiştiğini ilk fark eden karakter.

Benjamin: Okuma ve yazmayı doğru dürüst öğrenebilen nadir hayvanlardan, bilgili yaşlı eşek. Hiç bir şeyin değişmediği, değişmeyeceğine inanıyor.

Bay Pilkington: Foxwood çiftliğini sahibi insan.

Bay Frederick: Pinchfield çiftliğinin sahibi insan.

Bay Whympër:Napoléon'un tuttuğu insan avukat.

Özet:

Kendine has bir fabl türü olması nedeniyle ilginç bir eserdir Hayvan Çiftliği. Olay İngiltere'deki bir çiftlikte geçmektedir. Sömürüldüklerini düşünen çiftlik hayvanları kendilerine akıl veren yaşlı bir domuzun önderliğinde devrim yapar ve çiftliği ele geçirir. Böylelikle çiftlikteki bütün hayvanlar eşit konuma erişmiştir ve sömürülmeyeceklerdir. Fakat bir süre sonra işler tersine dönmeye başlar. Diğerlerinden daha akıllı olan domuzlar yönetimi ele geçirerek bir üst sınıf oluşturmuşlardır. Yapılan propaganda ve yanıltmalarla bunun aksini iddia etmektedir yönetici domuzlar. Giderek insansı özellikler gösteren domuzlar insanlarla anlaşarak çiftliğin ve diğer hayvanların yeni sahibi olmuşlardır.

BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT VE HAYVAN ÇİFTLİĞİ ADLI ESERİN SOĞUK SAVAŞ ÜZERİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ve Hayvan Çiftliği'ni Soğuk Savaş üzerinden değerlendirdiğimizde, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında, bu konuda daha geniş bir çerçevede mâlumat içerdiğini fark ederiz. Hayvan Çiftliği, gerek yazıldığı dönem gerekse ele alınan konu bağlamında daha kısıtlı ve tek yönlü bir görüntüye sahip. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanı ise geleceğe yönelik bir distopik eser olduğundan içeriğinde çok fazla detay barındırmakta. Soğuk Savaş döneminin bir kısmını görebilen George Orwell (1903-1950) yaşanan gelişmelerin bir kısmına şahit olamamıştır. Buna rağmen her iki eserinde de yapmış olduğu tespitler geçmiş dönemleri, göstermiş olduğu öngörüler ise sonraki dönemleri anlamak açısından çok önemlidir. Hayvan Çiftliği'nde, daha çok ideoloji ve yerellik üzerinden bir anlatım söz konusu iken, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te, konu, küresel bir mücadele ve çok boyutlu bir etkileşim hâline gelmiştir. Bu bağlamda, psikolojik ve sosyolojik etkenler-etkiler, kişiler arası ve toplumlar arası ilişkiler-farklılıklar Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanına ağırlığını koymuştur. Diğer taraftan, romanda, bozulan

anlamlar, kavramsal kaymalar ve değişen konjonktür kendini fazlasıyla hissettirmektedir.

Soğuk Savaş dönemi, işlenen konular ve etkileri bağlamında oldukça geniş bir yelpazeye sahip. Buna rağmen birkaç ana başlık belirlemek gerekirse, değişen askerî, siyasî ve ekonomik konjonktür, bilim ve bilimsel araştırmalar, teknoloji, ideolojiler, propaganda, halkların psikolojik ve sosyolojik yapısı ilk başta sayılabilir. Hayatın her alanında olduğu gibi kavramlar üzerinde de muazzam bir değişim yaşanmıştır. Temelde psikolojik gerilimlerin yaşandığı bu süreç, çetin bir mücadele dönemidir ve korkunç bir belirsizlik vardır. Daha akıllı davranan, daha acımasız ve sınırları daha sağlam olanın kazanacağı bir ‘savaş’tır bu. Seçilen iki eseri “Soğuk Savaş” üzerinden değerlendirmek ve/veya karşılaştırmak için önce Soğuk Savaş hakkında yeterli bilgimizin olması gerekir.

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sona erdiğinde özellikle kavramsal açıdan birçok şey değişmişti. Bunlardan birisi de savaş olgusuydu. Artık savaşlar önceki yüzyıllarda yapıla geldiği gibi yapılmayacaktı. Savaş kavramı ve eylemi farklı bir boyut kazanmıştı. İkinci Dünya Savaşı’nda galip çıkan iki süper güç olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

(SSCB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) güdümündeki Batı dünyası yöneticileri, Dünya siyaset tarihinde muazzam bir dönüşüme sebep olacak olan bu durumun farkındaydı.

“Bu savaş geçmişin savaşlarına benzemez. Bir bölgeyi işgal eden devlet oraya kendi sosyal düzenini de zorlamaktadır. Ordusunun gücü oldukça da herkes kendi düzenini yerleştirmeye çalışacaktır.”²

Dönemin Komünist Parti Genel Sekreteri Josef Stalin (1878-1953) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) lideri olarak ‘Soğuk Savaş’tan bahsediyordu. Soğuk Savaş’ın en yoğun yaşandığı dönem 1945-1955 yılları arası olsa da teknik açıdan daha öncesine dayandığını söylemek gerekir. Sovyet tarafı durumun farkındaydı. Peki, Amerikalılar ne düşünüyordu bu yeni dönem için? ABD dış işleri eski bakanlarından Harry Kissinger (1923-...) şunları söylüyor.

² Hugh Higgins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.92

“1945’in sonlarında Amerika’da politika üretenler, ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar. Postdam ³ ve birbirini izleyen dışişleri bakanları konferansları bir sonuç vermemişti. Stalin, Amerika’nın demokrasiye bağlılığına hiç aldırmaz etmeden, Doğu Avrupa üzerindeki hegemonyasını koruyordu. Polonya, Bulgaristan ve Romanya’da, Amerikan diplomatları devamlı olarak Sovyet uyuşmazlıklarıyla karşı karşıya geliyorlardı.../...Amerikan liderleri, Sovyetlerin daha da yayılmasına karşı direnmek zorunda olduklarını biliyorlardı. Fakat ulusal gelenekleri, onların bu direnmeyi, ne olursa olsun, fakat geleneksel güç dengesinden başka bir baz üzerine oturtmalarını zorunlu kılıyordu.”⁴

Soğuk Savaş döneminde savunma ve içişleri bakanlığı yapmış ABD’li devlet adamı George Marshall (1880-1959), Kongre’ye yaptığı konuşmada şunları söylemiştir.

³İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminde yapılan SSBC, Britanya, ABD liderlerinin katıldığı ve savaşın bittiğinin duyurulduğu konferans.

⁴Rasim Dirsehan Örs, Rus Basınında Türkiye ve NATO Soğuk Savaş Yılları, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2011, s.143

“Dünya’da yalnız iki devlet kalmıştır... Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği. Biz antik zamanlardan beri görülmemiş bir durumla karşı karşıyayız. Roma ve Kartaca’dan beri Dünya üzerinde böyle bir güç görülmemiştir... Birleşik Devletler için Sovyet saldırganlığı veya komünist baskısı ile tehdit edilen ülkeleri kuvvetlendirmek yolunda atılacak adımlar Birleşik Devletlerin güvenliğini sağlayacaktır. Bu da özgürlüğün kendisinin savunulması demektir.”⁵

Anlaşılan o ki, her iki devletin yöneticileri de durumun ve değişen şeylerin farkındaydı. İçinde oldukları belirsizlik durumu dışında kavramsal açıdan olaya hâkim görünmektedirler. George Orwell, Hayvan Çiftliği adlı eserinde hayvanlar üzerinde anlattığı durum, teknik olarak benzer ama farklı bağlamda yaşanan bir olaydır. Ayaklanma öncesi artık hiçbir şey eskisi gibi olmamalıdır diyen çiftlik hayvanları devrim yaparak bir anlamda bunu, yani artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını gerçekleştirmiştir. Elbette ki, George Orwell her iki eseri farklı saiklerle ve başka zamanlarda yazmasının etkisi olmakla birlikte, Orwell’in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört

⁵Rasim Dirsehan Örs, Rus Basınında Türkiye ve NATO Soğuk savaş Yılları, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2011, s.147

adlı eserinde aynı konuya, Soğuk Savaş döneminde meydana gelen gelişmeler ekseninde yaklaştığını görürüz. Dünya'ya egemen olan üç süper güç vardır ve artık savaşlar eskisi gibi değildir.

“Bu üç süper-devlet, saflaşmalar değişmekle birlikte, son yirmi beş yıldır birbiriyle sürekli savaşmaktadır. Ne var ki, savaş artık yirminci yüzyılın ilk on yıllarındaki amansız yok etme savaşı olmaktan çıkmıştır.”⁶

Burada anlatılanlar Soğuk Savaş'ı tanımlamaktadır. Bu durumda Soğuk Savaş'ın temellerine bakmamız faydalı olacaktır. Bilinen hâliyle Soğuk Savaş tabiri 1945'lerden sonra başladığı yönündedir. Fakat farklı kaynaklar farklı sonuçlar bildirmiş, farklı araştırmalarda farklı düşünceye sahip bilim insanları da olagelmıştır.

“Soğuk Savaş tabirini ilk defa Amerikalı Entelektüel WalterLippmann1938 yılında Paris'te düzenlenen bir seminerde kullanmıştır.”⁷

⁶George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.208

⁷Behlül ÖZKAN,“Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, y.y., Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, 2011, s.63

Soğuk Savaş Kavramı ikinci dünya savaşı sonrasında; temelde ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan düşmanca ilişkiler ve bu düşmanlığı körükleyen ideolojik çatışmayı ifade etmektedir. Bu dönemin başlangıcı İngiliz devlet adamı Winston Churchill'in(1874-1965) 1946'da "Demir Perde" konuşması ile başlatılır. Bazı tarihçiler bu ifâdenin ilk defa ABD Başkanı Harry Truman'a (1884-1972) mali danışmanlık yapan Bernard Baruch (1870-1965) tarafından 1947'de kullanıldığını ve bu kullanımın Gazeteci Walter Lippmann (1889-1974) tarafından yaygınlaştırıldığını ifade etmektedirler. Berlin Duvarı'nın 1989'da yıkılması ve 1991'de SSCB'nin dağılması ile nihayete erdiği kabul edilen Soğuk Savaş kavramını daha önceki yüzyıllara dayandıran araştırmalar da vardır.

"Aslında Soğuk Savaş terimini ilk defa 14.yüzyılda Kastilya Kraliyet ailesinin bir üyesi olan İspanyol yazar Don Juan Manuel'in Libro de "Los Estados" adlı çalışmasında kullanmıştır. Yazar bu terimi, bilge bir kişinin "Müslüman düşmana" karşı nasıl savaşılacağı konusunda genç bir prence önerilerde bulunduğu

*çalışmasında bahsetmiştir. Yazar bu tür savaşı, “Kutsal Savaş ”ın bir boyutu olarak çalışmasında incelemiştir.*⁸

Soğuk Savaş tabirinin ilk kullanımı hakkındaki görüşler gibi Soğuk Savaş’ın fiili durumu ile ilgili görüşler de farklılaşmaktadır.

*“Soğuk Savaş kronolojisi ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Bazı tarihçiler bunun 1917’de başladığını ileri sürmektedir.”*⁹

Tarihçileri bu düşünceye sevk eden olaylar, şüphesiz, 1917 yılındaki Bolşevik Devrimi ve sonrasında kurulan, komünizme geçmeyi amaçlayarak sosyalizmi uygulamaya koyan SSCB’ye karşı liberalizmi benimsemiş Batı dünyasından gösterilen tepkilerdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Britanya’nın başbakanı olan ve ABD Başkanı Franklin Roosevelt’i (1882-1945) ikna ederek ABD’nin savaşa dâhil olmasını sağlayan Winston Churchill’in (1874-1965) 1920’de verdiği demeç buna yerinde bir örnektir.

⁸ Bünyamin Bozkurt, “Türkiye-Amerika (ABD) ilişkileri (1960-1971)”, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.1

⁹ Hugh Higgins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.7

“Lenin ve Troçki'nin fikirleri yirminci yüzyılın uygarlığını taş çağından beter bir barbarlığa itmiş, insanı, insanlık tarihinin en korkunç ve en acımasız durumunda, vebanın, tifüsün kırıp geçirdiği gibi umutsuz bir yığın yapmıştır.”¹⁰

Winston Churchill 1924 yılında ise şöyle demektedir:

“Rus Bolşevik Hükümeti daha ilk doğduğu andan başlayarak, Rus imparatorluğunun bütün gücünü kullanarak bir dünya ihtilalini gerçekleştirmeye çalışacağını açıklamıştır.”¹¹

17

Burada yapılanlar sadece birer propaganda çalışması değildir şüphesiz. İdeolojik savaşın taraflarının ellerinde bulundurdukları siyasî ve ekonomik güçlerini kaybetmemek için yaptıkları bir refleks, iktidarı devam ettirmek için bir harekettir. George Orwell'ın Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserinde bu durum Goldstain'e ait olduğu söylenen Kitap'ta şöyle ele alınır.

¹⁰Higgins, a.g.e., s.15

¹¹Higgins, a.g.e., s.15

“Bilinen tarih boyunca, olasılıkla Neolitik Çağ'ın sona ermesinden bu yana, dünyada üç tür insan olagelmıştır: Yüksek, Orta ve Aşağı. Bunlar kendi içlerinde de pek çok alt bölüme ayrılmışlar, sayısız ad taşımışlar, sayıları ve birbirlerine karşı tutumları çağdan çağa değişmiş, ama toplumun temel yapısı hiçbir zaman değişmemiştir. Olağanüstü ayaklanmalar ve kesin görünen değişimlerden sonra bile, tıpkı ne kadar hızlı döndürülürse döndürülsün dönme eksenini doğrultusu hep aynı kalan bir jiroskop gibi, aynı düzen hep kendini yeniden dayatmıştır. Bu üç kesimin amaçları asla uzlaştırılmaz...”¹²

“Eskiden, bütün ülkelerin egemen kesimleri, ortak çıkarlarını bilerek savaşın yıkıcı gücünü sınırlandırabilmelerine karşın, birbirleriyle gerçekten savaşırlar ve savaştan zaferle çıkan her zaman yenik düşeni yağmalardı. Günümüzde ise asla birbirlerine karşı savaşmamaktadırlar. Savaş her egemen kesim tarafından kendi uyruklarına karşı verilmektedir ve savaşın amacı toprak ele geçirmek ya da toprak

¹² George Orwell, Bin Doküz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.207

yitirmeyi önlemek değil, toplum yapısının hiç değişmeden sürmesini sağlamaktır. Demek, "savaş" sözcüğü bile, yanıltıcı bir anlam kazanmıştır. Savaşın, sürekli bir niteliğe bürünmekle, savaş olmaktan çıktığını söylemek belki de doğrudur. Savaşın, Neolitik Çağ'dan başlayarak yirminci yüzyıl başlarına kadar insanlar üzerinde yarattığı baskı ortadan kalkmış, yerini çok farklı bir şeye bırakmıştır”¹³

1920’lerde Batı’nın lideri konumunda olan Britanya önderliğindeki liberal ideoloji, yükselen komünizm karşısında bunları söylerken Sovyet tarafında ise durum farklı değildir. Batı’nın komünizme tutumu ne ise Sovyetlerin de Batı’ya tutumu aynıdır. Batı ya kavram karmaşası yaşıyor ya da kasıtlı olarak kavramları yanlış aktarmaktadır. Aslında Batı’nın gözünü korku bürümüştür ve yalan yanlış ne gelirse propaganda malzemesi olarak kullanmaktadır. Bu durumu, Hugh Higgins, Soğuk Savaş adlı kitabında şöyle anlatıyor:

¹³G.Orwell, a.g.e., s.223

“Sosyalist ve komünist sözcükleri üzerinde genellikle bir anlam karışıklığı yapılmaktadır. Batı’da Rusya’yı genellikle komünist bir ülke olarak tanımlarız. Bununla, onun hükümet biçiminin Karl Marks’ın fikirleri temeline oturtulduğunu belirtiriz.../...Ruslar kendilerine komünist dedikleri halde ülkelerinin sosyalist olduğunu söylerler. Marks’ın öngördüğü biçime henüz erişememişlerdir. Moskova’daki binaların üzerindeki sloganlar Rusların Komünizmin zaferine doğru ilerlemekte olduklarını belirtmektedir.”¹⁴

Diğer taraftan Batı’nın yaptıklarını kendi açısından SSCB de yapmaktadır. Her fırsatta, Winston Churchill ve onun gibi düşünönlere Sovyet yetkililer tarafından verilen sert yanıtlar bunu göstermektedir.

“İmparatorlar, krallar ve sanayi devleri kutsallaştırılmaktadır. Kiliselerde devletin aylıklı memuru olan papazlar bütün otoritenin ancak Tanrı’dan geldiğini söylemektedir. Burjuva gazeteleri bu yalanları her gün yeni baştan büyük başlıklarla

¹⁴ Hugh Higgins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.14

tekrarlamakta; emekçilerin gazeteleri ise, çoğunlukla, kapitalist devletler tarafından baskı altında tutulmaktadır.”¹⁵

Soğuk Savaş 1945’ten itibaren giderek sertleşen bir hâl almıştı. Bu süreçten sonra bazı şeylerin değişmesi için liderlerin değişmesi gerekmektedir.

“Soğuk Savaş döneminin en yoğun yaşandığı yıllarda SSCB Komünist Parti Genel Sekreteri olan Josef Stalin’in ölümünden sonra daha yumuşak ilişkiler kurulabilmiştir. Bu yumuşamada Soğuk Savaş’ın oluşmasında sert tavrıyla dikkat çeken ABD Başkanı Harry Truman’ın görevinin dolmasının da etkisi vardır.”¹⁶

21

Görülüyor ki, İkinci Dünya Savaşı sırasında Adolf Hitler’in (1889-1945) lideri olduğu Nazi hareketine karşı - geçici olarak- ittifak eden komünizmin kalesi SSCB ve kapitalizmin kalesi ABD-Britanya birlikteliği arasındaki çekişmenin kökleri siyasî olarak Bolşevik Devrimi’ne, ideolojik olarak da Karl Marks (1818-1883) ve Friedrich

¹⁵Higgins, a.g.e., s.15

¹⁶Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika’nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

Engels'in (1820-1895) 1948'de yayımladığı "Komünist Manifesto"¹⁷ya kadar dayanmaktadır.

Bu anlamda George Orwell'in Hayvan Çiftliği adlı eserinde işlenen karakterler, ele alınan konu, kullanılan dil ve gerçekleştirilmek istenen sistem açısından Sovyet Rusya'sının durumuyla örtüştürülebilir. 1943 yılında yazılmış olan Hayvan Çiftliği adlı eserde devrim yapan hayvanlar, Ekim 1917'de devrim yapan Bolşeviklerle benzer Saiklerle yapmıştır bu devrimi. Nitekim birçok eleştirmen de aynı çıkarsamada bulunmuş, Orwell'in aslında Sovyet Devrimi'ni anlattığını, daha doğrusu taşıdığını söylemiştir. Diğer taraftan dönemin Sovyet yetkilileri George Orwell'ı ABD sözcülüğü yapmakla itham etmiştir. Bunda pek haksız sayılmadıkları daha sonra ortaya çıkmıştır. ABD istihbarat servisleri birçok sinema ve filme maddi kaynak sağlamıştır. 1975 yılında açıklanan Church Komitesi¹⁸'nin raporunda Hayvan Çiftliği'nin 1953 yılında

¹⁷Komünist Manifesto, proletaryanın burjuva düzenini ve özel mülkiyeti bir devrimle ortadan kaldırarak sınıfsız bir toplum düzenini gerçekleştirmesi gerektiğini anlatan eser.

¹⁸Church Komitesi'nin raporu 1950'lerden 1970'lere kadar CIA, yabancı ve yerli gazetecilere Mockingbird Operasyonu altında para ödeyerek, CIA propagandası yaptırdığı yayınları ortaya çıkarmıştır. George Orwell'in kitabı "Hayvan Çiftliği"nin çizgi filminin de CIA bütçesi ile çekildiği 1975 yılında ABD Senatosu'ndaki Church Komitesi'nin çalışmaları sonucunda deşifre edilmiştir.

hazırlanarak yayına konulan çizgi filminin CIA¹⁹ destekli olduğu deşifre edilmiştir. CIA'nin aynı dönemde benzer faaliyetlerle onlarca filmde antikomünizm propagandası yaptığı belgelenmiştir. Bizim açımızdan ilginç bir detay vermek gerekirse, Hayvan Çiftliği'nin Türkiye'deki ilk tercümesi [Halide Edip Adıvar, Hayvan Çiftliği, Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı),1954]aynı döneme rastlamaktadır.

Soğuk Savaş'ın en ilginç yanı, tarafların birbirine en sert tutumları, düşmanlıkları göstermesine karşın silahlı mücadele girişmemeleridir. Öyle ki sahip oldukları nükleer silahların kullanımında sadece iki devlet değil, Dünya'nın tamamı tehlike altındadır. Burada yapılan mücadele propaganda üzerinden diplomatik bir savaştır.

¹⁹Central Intelligence Agency (CIA) (Merkezi İstihbarat Teşkilatı). 1947'de ABD başkanlarından H. Truman döneminde kurulan, ABD'nin birimleri için gereken ABD dışı ülkelerle ilgili istihbarat bilgilerini toplayan kurumdur.

“Yarım yüzyıllık karşılıklı düşmanlıklarına rağmen Amerikalılarla Ruslar bir kere bile birbirine ateş etmemiştir.”²⁰

Yukarıdaki alıntıda yarım yüzyıllık denilen süreç bugün neredeyse yüz yıla yaklaşmıştır. 1991 yılı itibariyle bittiği söylenen Soğuk Savaş süresince bu iki süper gücün silahlı mücadelesi olmamıştır. Soğuk Savaş sürecinde birbirine silah doğrultulan ama kullanılmayan psikolojik bir savaş yaşanmıştır. Bu süreç bu yoğun haliyle ne zaman başladı? Yalta Konferansı²¹ İkinci Dünya Savaşı’nın bitişiyle birlikte Çift Kutuplu Dünya da denilen Soğuk Savaş döneminin başlangıcı olarak gösterilir. Bu konferansa “Üç Büyükler” denilen SSCB, ABD ve Britanya katılmıştır. Soğuk Savaş döneminde yaşanan bu gelişme, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanındaki mevcut durumla benzerlik gösterir. Romana göre Dünya üç süper gücün kontrolü altına girmiştir. Gerçek hayattan farkı ise Britanya yerine Doğu Asya denilen bir gücün ortaya çıktığıdır. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romana göre

²⁰Hugh Higgins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.10

²¹İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra savaşın galipleri olan SSCB, Britanya ve ABD’nin liderlerinin savaş sonrası konuları görüşmek üzere 1945 yılında Ukrayna’da düzenlenen konferans.

Goldstein yazdığı iddia edilen kitabın üçüncü bölümünde bu durum şöyle anlatılıyor.

“Dünyanın üç büyük süper-devlete bölünmesi, yirminci yüzyılın ortalarına gelinmeden öngörülebilecek ve gerçekten de öngörülmüş bir olaydı. Avrupa'nın Rusya tarafından, Britanya İmparatorluğu'nun da Birleşik Devletler tarafından ele geçirilmesiyle birlikte, var olan üç devletten ikisi oluşmuştu bile. Üçüncü devlet Doğu Asya ise, ancak on yıl kadar süren karışık savaşlardan sonra ortaya çıktı.”²²

George Orwell Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserinde Soğuk Savaş döneminde yaşanan birçok şeyi bu bölümde oluşturduğu bir roman karakterinin üzerinden anlatmıştır. Romanda anlatılanlar gerçekte yaşananlar ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Savaşın diplomatik olarak yapıldığı ama eğer askeri bir sürtüşme ya da çatışma olacaksa, bu, üç süper gücün sınır bölgelerinde olmaktadır. Bu bölgeler tam olarak işgal altında olmamakla birlikte sürekli el değiştirmektedir. Coğrafik olarak üç süper gücün

²²George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.208

merkezilerinin birbirine uzak olması tehdit olma unsurunu ortadan kaldırmaktadır. Romanda böyle tasvir edilen durum 1945'lerin Dünya'sında da paralellik taşımaktadır. Burada söylenmesi gereken önemli husus ise, Orwell'ın geleceğin kitabını yazdığının bilmesidir.

Mücadele SSCB'nin oluşturduğu Demir Perde de denilen Doğu Bloku ülkeleri ve ABD'nin Batı Avrupa'da tam anlamıyla meydana getirdiği, imar ettiği kapitalist topraklar üzerinde yapılmaktadır. ABD, işi daha da ileri götürerek ilk defa barış döneminde birçok devletin bir araya gelerek oluşturduğu askerî birlik kurma yoluna gitmiştir. Böylelikle ABD'nin öncülüğünde 1949 yılında Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü (NATO) kurulmuştur. Buna karşın harekete geçen SSCB, Doğu Avrupa'daki Doğu Bloku ülkeleriyle İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra imzaladığı dostluk anlaşmalarının vasfını değiştirerek, 1955 yılında Varşova Anlaşması'nı oluşturmuştur. Bugün bakıldığında bir yandan kıran kırana mücadele ederken bir yandan da sanki Dünya'yı paylaşmaktadır bu iki süper güç. Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı kitabında, süper güçlerin yaptığı mücadelelerin kendi topraklarında gerçekleşmediği şöyle betimliyor.

“Üç süper-devlet arasındaki sınırlar kimi yerlerde rastgele oluşmuştur, kimi yerlerde savaşın gidişine göre değişip durur, ama genellikle coğrafi konuma uyar. Avrasya, Portekiz'den Bering Boğazı'na kadar, Avrupa'nın ve Asya anakarasının tüm kuzeyini kapsar. Okyanusya, Kuzey ve Güney Amerika'yı, aralarında Britanya Adaları'nın da bulunduğu Atlas Okyanusu adalarını, Avustralya'yı ve Afrika'nın güneyini içine alır. Ötekilerden daha küçük olan ve batı sınırı pek o kadar belirli olmayan Doğu Asya ise, Çin ve onun güneyindeki ülkeleri, Japon adalarını ve Mançurya, Moğolistan ve Tibet'in büyük ama durmadan değişen bir bölümünü kapsar. Bu üç süper-devlet, saflaşmalar değişmekle birlikte, son yirmi beş yıldır birbiriyle sürekli savaşmaktadır. Ne var ki, savaş artık yirminci yüzyılın ilk on yıllarındaki amansız yok etme savaşı olmaktan çıkmıştır. Birbirlerini yok edemeyen, birbirleriyle savaşmaları için hiçbir somut nedenleri olmadığı gibi, aralarında gerçek bir ideolojik ayrılık da bulunmayan taraflar arasında, sınırlı hedefleri olan bir savaştır bu.”²³

²³G.Orwell, a.g.e., s.208

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında ele alınan bir diğerkonuya göre Dünya'ya hâkim olan süper güçler gerekirse kendi ülkelerindeki insanları katletmekten çekinmemektedir. Acımasızca yapılan işkence ve öldürmeler övgüyle karşılanmaktadır. Propaganda vasıtasıyla hain oldukları ya da düşman devlet casuslarının yaptığı saldırılar sonucu öldürüldüğüne dair enformasyona tabii tutulmaktadır halk. Tüm bu faaliyetler iyi yetişmiş, işi savaşmak olan askerler vasıtasıyla yapılmaktadır. Benzer durum Soğuk Savaş döneminde de yaşanmıştır.

“Yunan iç savaşı çok kanlı oluyordu ve danışman olarak atanan Amerikan askeri yetkilileri danışman olarak 1947’de savaş bölgesine vardı. Birleşik devletler sağcı monarşiye silah sağlıyordu ve adamlarının toplu politik tutuklama ve infazlarına göz yumuyordu. Burada çok vahşi taktikler uygulandı. Bazıları yeniydi, bazıısı eski. Bunlar daha sonra Vietnam savaşında kullanılacaktı. Mesela toplama kamplarına gönderilmek, eşlerin ve çocukların da toplu olarak tutuklanması, infazlar, sendikaların yok edilmesi,

işkence yapılması ve köylerin napalmla bombalanması."²⁴

Burada dikkati çeken asıl önemli şey ise sokaktaki insanın hiçbir şeyden haberi olmadığıdır. Günümüzde terörist saldırı diye nitelendirilen bu olaylar günlük yaşamın bir parçası haline getirilmekle kalmamış, insanlar bunun meşrû olduğunu bile düşünmeye başlamıştır. Böylelikle halk bu yaşadıklarını kanıksayarak pasif konuma indirgenmiştir.

“Ancak bu, çarpışmaların ya da savaşla ilgili tutumun eskisi kadar gaddarca olmaktan çıktığı ya da daha soylu bir niteliğe büründüğü anlamına gelmemektedir. Tam tersine, savaş çılgınlığı tüm ülkelerde olanca evrenselliğiyle sürmekte; ırza geçme, yağmalama, çocukları boğazlama, tüm halkı köleleştirme, hatta tutsakların kaynar suya atılması ve diri diri gömülmesi gibi eylemler olağan sayılmakta, dahası bütün bunlar düşman tarafından değil de kendi ülkeniz tarafından yapılıyorsa, övgüyle karşılanmaktadır. Ama doğrudan savaşa giren insanların sayısı pek az olduğu gibi,

²⁴Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika'nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

bunların çoğu iyi eğitim görmüş ve uzlaşmış kişilerdir; üstelik savaş eskiye oranla çok daha az kayba yol açmaktadır. Meydana gelen çarpışmalar da, sokaktaki insanın pek haberinin olmadığı belirsiz sınırlarda ya da deniz yollarındaki stratejik noktaları koruyan Yüzen Kalelerin çevresinde gerçekleşmektedir. Savaş, uygarlık merkezlerinde, tüketim maddelerinin durmadan kısıtlanmasından ve arada sırada otuz kırk kişinin ölümüne yol açan tepkili bombalardan başka bir anlam taşımamaktadır. Aslında savaş nitelik değiştirmiştir. Daha doğrusu, savaşın nedenlerinin önem sırası değişmiştir. Yirminci yüzyılın başlarındaki büyük savaşlarda sınırlı bir rol oynayan güdüler artık başat bir duruma gelmiştir ve bilinçli bir kabul görmekte ve temel alınmaktadır.”²⁵

Bu gün için geçerli olan bir durumu romanında işleyen George Orwell, aslında bütün mücadelenin, daha çok pazar kapma, daha çok yeraltı kaynağına ulaşma, daha çok rant elde etme mücadelesi olduğunu ortaya koyuyor. Süper güçlerin

²⁵George Orwell, Bin Doküz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.209

meselesi ne işçilerin emek sömürü ve kardeşliği ne de demokrasi ve özgürlüklerdir.

“Ama en önemlisi, buralarda bitmez tükenmez bir ucuz emek kaynağı bulunmasıdır. Ekvatorial Afrika'ya, Ortadoğu ülkelerini, Güney Hindistan'ı ya da Endonezya Takımadalarını denetimi altına alan devlet, boğaz tokluğuna başını kaldırmadan çalışan yüz milyonlarca ırgatın bedenlerini de ele geçirmiş olur. Bu bölgelerin nerdeyse açıkça köleleştirilmiş olan insanları, durmadan bir istilacıdan bir başka istilacının eline düşerken, daha çok silah üretme, daha çok toprak ele geçirme, daha çok işgücünü denetleme, daha da çok silah üretme, daha da çok toprak ele geçirme yarışında kömür ve petrol gibi kullanılırlar.../...Ekvator çevresindeki, sömürülen halkların emeği aslında dünya ekonomisi için hiç de gerekli değildir. Bunlar dünyanın zenginliğine hiçbir şey katmaz, çünkü ürettikleri her şey savaş için kullanılır, savaşmanın amacı ise her zaman, verilecek başka bir savaşta daha iyi bir konumda olmaktan başka bir şey değildir. Köle halkların emeği,

yalnızca süreklı savaşın temposunun hızlandırılmasını sağlar.”²⁶

Gerek ABD gerekse SSCB elde ettikleri gücü ve ayrıcalığı kaybetmek istememektedir. Bu sebeple kendi toprakları dışındaki bölgelerde ideolojileri üzerinden ekonomik çıkar devşirmektedirler. O gün için birbirini tümüyle yenemeyeceğinin farkında olan her iki karşıt ideolojinin de asıl amacı, kendi toprakları dışındaki bölgelerde nüfuz sağlamaktır. Soğuk savaş döneminin iki süper gücü, güç gösterilerini kendi topraklarında yapmamakta, yönlendirdikleri uydu devletler üzerinden sanki danışıklı dövüş yapıyormuş gibi hareket etmektedir. Bölgedeki ülkeleri kendi yanına çekmeye çalışan her iki taraf Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Ukrayna, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye ve hatta İtalya hattında üstünlük kurmaya çalışmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden hemen sonra başlayan bu gerilimi dönemin hemen başındaki belirsizlik sürecinde özellikle Batılı devletlerin yöneticileri komünizmin kendi ülkelerinde de etkili olacağından korkmaktadır. Bu sebeple antikomünizm propagandasına devam ederken diğer yandan da Batı

²⁶G.Orwell, a.g.e., s.211

Almanya'yı kontrolü altında tutarak liberal ekonominin etkin olması için çaba sarf etmektedir.

“Hiroşima kaygı verici bir uyarı olmuştu. Buhran sona ermiş olabilirdi ama Amerika'nın iş ve sosyal planlamacıları bir durgunluktan ve Dünya çapındaki açlığın etkilerinden korkuyordu. Üstelik insanlar evsiz kalmıştı ve iş bulamıyordu. Dünya'yı bir devrim dalgası sararsa Amerikan ticaretine ve yatırımlarına ne olurdu?”²⁷

İkinci Dünya Savaşı sonrası savaştan “süper güç” olarak çıkan ABD ve SSCB sıcak savaşın kazanan iki tarafı iken Soğuk Savaş'ın karşıt iki tarafıdır. Savaşın galiplerinden olmalarına rağmen İngiltere ve Fransa büyük bir çöküntü yaşamıştır. Şehirleri harabeye dönmüş, ekonomileri iflas etmiş, askeri, siyasî ve toplumsal yapıları neredeyse dağılmış durumdadır. Batı ittifakı gerek sahada gerekse planlamada büyük bir çalışma başlatmıştır. Bir süre sonra Avrupa'da Bolşevik nüfuzu alanına girmemiş tüm ülkeler başta mali destek olmak üzere askeri yardımlar yapılacaktır. Kısa süre

²⁷Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika'nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

içinde uygulamaya konulacak olan Truman Doktrini²⁸ ve Marshall Planı²⁹ bunun için hazırlanmıştır. Askeri, siyasî ve sosyal araştırmalar yapılmaya başlanmış ve böylece toplumlar yönlendirilerek ve Sovyet tehlikesine karşı üstünlük sağlanması amaçlanmıştır. Bu politikaların en önemli ayağı doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünmüş olan Almanya üzerinden gerçekleştiriliyordu. Diğer taraftan Marshall Planı ile hayalete dönen Batı Avrupa şehirleri yeniden ve kapitalist biçimde imar edilmektedir. Buradaki önceliğı Britanya, Fransa, Almanya ve İtalya'ya veren ABD, Avrupa'daki on altı ülkeye mali yardımda bulunmuştur. ABD'nin bu politikasına Sovyetlerin verdiği karşılık hayli ilginçtir. ABD, Batı Almanya'yı imar ederken Sovyetler, Doğu Almanya'yı adeta talan etmiştir. Bu durumdan Britanya ve Fransa da pay kapma savaşımı içine girmiştir.

²⁸1947 yılında ABD Başkanı Harry Truman tarafından Sovyet tehdidine karşı hazırlanmış, ABD'nin uluslararası politikasının değıştiğini ve Sovyet karşıtlığının bu yeni politikada temel esas olduğunu ilan etmiş olan planda "komünizm tehdidi" altındaki devletlere mali ve askeri yardım yapılacağını açıklamıştır.

²⁹Truman Doktrini çerçevesince on altı Avrupa ülkesine 1948-1951 yılları arasında yapılan on beş milyar Dolar mali yardımı öngören plandır. 1947-1951 yılları arasında ABD savunma ve dış işleri bakanlığı George Marshall tarafından açıklandığı için bu isimle anılır.

“İngiliz ve Amerikalılar kendi bölgelerine yiyecek ihraç etmek zorunda kaldılar. Oysa diğer iki işgalci güç, bölgelerinin fazlalıklarından yararlanarak savaş tazminatı alamaya başlamıştı. Fransızlar tazminat olarak yalnızca Alman makinalarını değil üretimini de almak yolunda adım attılar. Ruslar da bunun üzerine fabrikaları komple sökerek Rusya’ya taşımaya başladılar.”³⁰

Her iki güç de birbirine üstünlük sağlamaya çalışırken diğer devletlere her türlü müdahaleyi yapmaktan kaçınmamaktadır. Birkaç yıl önce Almanya’yı bölerek etkisiz hâle getiren ABD güdümlü Batı ittifakı liberal bir Federal Almanya devletinin kurulması gerektiğini söyleyerek bu amacını gerçekleştirmiştir.

“Uzun tartışmalardan savaş tazminatı için de bir formül bulunmuştu. İşgalci ülkeler kendi bölgelerindeki mallara el koyabilecekler, Almanya dışındaki Alman varlığını da devralacaklardı. Birleşik devletler, Rusya, Britanya ve Fransa’nın temsilcilerinden oluşan bir

³⁰ HughHiggins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.95

kontrol komisyonun Almanya'yı bir bütün olarak ilgilendiren konularda karar verebilecekti.”³¹

ABD bunları yaparken SSCB de boş durmamakta ve kendi politikalarını belirlemektedir. Güvenliğini öne sürerek oluşturduğu kendi nüfuz alanındaki hegemonyasını pekiştirmektedir. İdeolojisini etkin şekilde kullanarak savaştan çıkmış Avrupa halklarını etkilemeye çalışmaktadır.

*“Sovyet Rusya ise Doğu Avrupa'yı Karadeniz'den Baltık Denizi'ne bağlayan bir hat boyunca uydu devletleri kurmakta ve etki alanın genişleterek hem güvenliğini sağlamaya hem de rejimin propagandasını yapmaya çalışmaktadır. Bu hat Demir Perde olarak adlandırılacaktır.”*³²

36

Bolşevikler, Demir Perde denilen güvenlik hattındaki ülkelerde gerektiğinde darbe yaparak yönetimlerini değiştirmektedir.

³¹H.Higginsh, a.g.e., s.51

³²Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika'nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

“Şaşırtıcı bir şeydi bu darbe. Çek Komünist Partisi, Sovyet Elçiliği'nin taraf tutucu gözetimi ve öğütleriyle, tek bir Rus'la kan dökmeden bütün ülkeyi ele geçirdi. Muhalefet hemen hemen yok gibiydi.”³³

“Marshall planı açıklandıktan sonra Stalin doğu Avrupa'daki komünist kontrolüne hız kazandırmıştır. Çek hükümet darbesinin yapılış şeklindeki acımasızlık, Sovyetlerin buna benzer başka darbeler yapabileceği korkusunu tekrar uyandırır.”³⁴

Almanya üzerindeki politikalarda kısmî bir ABD zaferi söz konusuydu. Buna karşılık Polonya, Çekoslovakya, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan üzerinde de Sovyet nüfuzu çok yoğundu. Bu hat üzerinde Sovyet Rusya'nın oluşturduğu Demir Perde 'ye karşılık ABD, Türkiye'nin de aralarında olduğu ülkelerden komünizm karşıtı benzer bir bariyer oluşturmuştur. Oluşturduğu yapıyı güçlendirmek için NATO'yu faaliyete geçirmiş ve harekât alanını askeri güçle destekleyerek Batı Avrupa ve Ortadoğu'da Sovyet nüfuzunu

³³ Hugh Higgins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmanlı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.87

³⁴ Rasim Dirsehan Örs, Rus Basınında Türkiye ve NATO Soğuk savaş Yılları, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2011, s.148

engellemeye çalışmıştır. Bu yapıyı kurarken maddi imkânlarını kullanan ABD kendi yaşam ve yönetim biçimini de ihraç etmiştir.

Soğuk Savaş döneminin başka devletlerin üzerinde şekillendiğinin ve/veya yapıldığı birçok örek verilebilir. Arnavutluk, Yugoslavya, Çin ve daha sonraki yıllarda Kore, Tayvan, Küba, Vietnam, Afganistan ve Ortadoğu'daki tüm ülkeler bunun diğer örnekleri arasındadır. Yalnız Yugoslavya'nın farklı bir özelliği vardır. Batı emperyalizmine karşı olan ve sosyalist bir otorite kuran Yugoslavya devlet başkanı Mareşal Tito (1892-1980), Sovyet Rusya'sının kontrolü altına girmek istemesi yüzünden Stalin tarafından dışlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde Sovyet Rusya'sının Yunanistan politikası karşısında anlaşmazlık büyüyecektir.

“1948 Haziran'ında Yugoslavya, Tito'nun politikaları sonucu Rusya'nın bir kuklası olmak istememesi üzerine Kominform³⁵ 'dan atılmıştır.../...Stalin, Yunanistan komünistlerini bütünüyle ihmal ettiğinde Tito onlara

³⁵Stalin'in, 5 Ekim 1947'de "Amerikan emperyalizminin bir aleti" olarak tanımladığı Marshall Planı'na karşıt bir girişim olarak; SSCB, Polonya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Fransa, İtalya komünist partileri liderlerini bir araya getiren yapılanma.

yardım etmiş ve başı sıkışan askerlerin Yugoslavya topraklarına sığınmasına göz yummuştu... ”³⁶

Tekrar değinmek gerekirse, onlarca yıl üstünlük mücadelesi eden ve savaştaymış gibi birbirine düşmanca davranan bu iki süper gücün Soğuk Savaş süresince birbirine silah kullanmaması hayli ilginçtir. Bu duruma ABD’li bilim insanı Immanuel Wallerstein (1930-...) şöyle değiniyor.

“1945’ten sonra uluslararası politik düzlemde hissedilmeye başlayan Soğuk Savaş, Wallerstein’a göre, Batı (ABD, İngiltere ve Fransa) ve Sovyetler Birliği arasında yapılan zımnî bir antlaşmanın ürünüydü. Ona göre, bu antlaşmanın temeli Yalta’da atılmıştır. Bu ‘üstü örtülü’ antlaşmaya göre, Batı birlikleri belirlenmiş merkezlere yerleşirken (Oder-Neise hattı³⁷) Sovyetler de kendi alanına düşen bölgelerde nüfuzunu inşa etmiştir. Buna göre Sovyetler Birliği dünyanın

³⁶ Hugh Higgins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmanlı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975, s.88-89

³⁷ İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Müttefiklerce çizilen ve bugünde geçerli olan Polonya-Almanya sınırı.

yaklaşık üçte birini etki alanına dâhil ederken, kalanı ise ABD'ye bırakılıyordu.”³⁸

Soğuk Savaş döneminde yapılan bilimsel çalışmalar, teknolojik gelişmeler ve üretilen ürünler mücadeleyi kazanmaya yönelikti.

“1949 yılında Sovyet Rusya’sının da atom bombası yapması sonucu nükleer silah yarışıyla birlikte artık iki ülkedeki korku vahim boyuta ulaşmıştı. Böylelikle ABD’nin nükleer silah tekeli sona ermişti. 1949 yılında meydana gelen önemli bir diğer olay da Çin’de Mao Zedong önderliğinde yapılan komünist devrimdi.”³⁹

40

İki süper güç, teknolojik gelişmeyi çılgınca bir yarışa çevirmiş ve nerdeyse tüm kaynaklarını yeni silahlar icat etmeye ayırmıştır. Diğer taraftan yarış gözlerini öyle kör etmişti ki, silahlanma dışında bir şey düşünemiyorlardı. Bir taraftan rakibin neler yaptığını merak ediyor diğer taraftan da daha ileri

³⁸ Burhanettin Selçuk Aval, “Saddam Hüseyin Ve Bin Ladin’in Ele Geçirilmesinin Uluslararası Kamuoyuna Sunumunun Hegemonya Kavramı Kapsamında Karşılaştırılması”, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2012,s.63

³⁹ Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika’nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

seviyede hangi silahları yapılabilirliği üzerinde çalışılıyordu. Hayat tümüyle istatistiksel bilgilerden oluşuyordu.

U-2 uçakları büyük bir gizlilik içinde üretim bandına kondu. Bu arada CIA bünyesinde, akıllı alet yanlıları ile klâsik casusluk yanlıları arasında ciddi çekişmeler yaşanılıyordu. U-2 projesini yürüten ve gelecekte CIA'nın başına geçecek olan Bisell, bu uçakları Sovyet tehdidine karşı çok etkili bir önlem olarak görüyordu. Bisell'e göre U-2'lerin Sovyet hava sahasına girerek gözetleme yapmasını hiç bir güç engelleyemeyecek, bu da Moskova'nın hem gücünü, hem gururunu fena halde zedeleyecekti. U-2'lerin keşif bölgelerini belirleyen gizli CIA hüccresinin şefi James Q. Reber, ileriki yıllarda şöyle bir saptamada bulunmuştu: "Pentagon'un bizden bütün istediği, Rusların kaç bombardıman uçağına, kaç atom bombasına, kaç tanka, füzeye sahip olduklarına dair bilgi idi. Soğuk Savaş, adamların beyinlerini buna kilitlemişti. Başka türlü resimlerin de görülmesinde fayda olabileceğini düşünemez hale gelmişlerdi. Oysa CIA, Sovyetler Birliğindeki yaşamın iç yüzünü anlamaya yönelik bir ufukla büyük resme bakabilseydi, öğrenirdik ki, Ruslar bir ülkeyi gerçekten güçlü bir

konuma getirecek alanlara yatırım yapmıyorlar, ya da yeterince yapmıyorlardı. Zayıf bir düşmandılar. Günlük yaşamın gerektirdiği ürünler üretilmiyordu. Buradan yola çıkarak CIA belki anlardı ki, soğuk savaşın son hamleleri askerî alanda değil, iktisadî alanda yapılacaktı. Ancak bu tür düşünceler hayal güçlerini aşıyordu”⁴⁰

Amaç, sömürüyü, adaletsizliği, antidemokratik uygulamaları ortadan kaldırmak, insanlığa faydalı olmak değil, Dünya'nın en güçlü devleti hâline gelmek ya da karşılıklı güç dengesini sağlamaktır.

“Soğuk Savaş esnasında dahi, bloklar arasındaki güç dengesi daha çok coğrafi konum, nüfus, teknolojik gelişmişlik, ekonomik güç ve konvansiyonel askeri kuvvetler ile bunları istenilen yere ulaştırabilme yeteneği gibi geleneksel güç unsurlarına dayanmış ve nükleer silahlar sadece karşı tarafın nükleer veya konvansiyonel gücünü dengelemek için elde tutulan bir vasıta görünümüne bürünmüştür. Bunun başlıca sebebi;

⁴⁰Tim Weiner, Küllerin Mirası, Çev. Selim Yeniçeri, İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2009

nükleer silahların ulaştığı gücün, yaşanmaya devam edilmek istenen bir dünyada, kullanım alanının kalmamış olmasıdır. Konvansiyonel anlam ifade eden güçler için kullanım alanı bu süreçte daralmamış, aksine genişlemiştir.⁴¹

Böylece bilim ve bilimsel çalışmalar nesnellüğinden soyutlanarak ideolojik hâle getirilmiş oluyordu. Nükleer silahlar, balistik füzeler, savunma kalkanları, kara-deniz ve hava kuvvetlerine yönelik askeri yatırımlara çok büyük kaynaklar aktarılmaktaydı. Bir üre sonra bu yarış uzaya taşınacak, SSCB ve ABD uzayda bayrak dalgalandırmak için seferber olacaktır. Biyolojik ve kimyasal silahlanmalar korkunç boyuta ulaşmıştır ilerleyen dönemlerde. Oysa 1950’lerde Dünya’yı psikolojik bir savaş arenasına çeviren bu ideolojilerin yirminci yüzyılın başında, insanlığı mutluluğa, özgürlüğe ve refaha götüreceği vaadi vardı. George Orwell Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında bu sürece şöyle işlemiştir.

⁴¹ Salih Özgür, "Soğuk Savaş Ve Sonrası Dönemde Kitle İmha Silahları Ve Silahsızlanma Çabaları, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006, s.12

“Günümüz dünyası, 1914'ten önceki dünyayla, hele o dönemin insanların düşledikleri gelecekle karşılaştırıldığında, çorak, açlık çekilen ve yıkıntıya dönmüş bir yerdir. Yirminci yüzyılın başlarında, nerdeyse bütün okuryazar insanların aklından, son derece zengin, insanlara boş vakit sağlayan, düzenli ve verimli bir geleceğin toplumu düşü-cam, çelik ve kar beyaz betondan oluşan parlak, pırıl pırıl bir dünya-geçmekteydi. Bilim ve teknoloji baş döndürücü bir hızla geliyordu ve bu gelişmenin böyle sürüp gideceği doğal görünüyordu. Ne var ki, biraz bitmek bilmeyen savaşlar ve devrimlerden dolayı güçten düşülmesi yüzünden, biraz da bilimsel ve teknik ilerleme tekdüzeleştirilmiş bir toplumda asla var olamayacak deneysel düşünceye dayandığı için, beklenen olmadı. Bir bütün olarak bakıldığında, bugün dünya elli yıl öncesinden daha ilkel. Gerçi bazı geri kalmış bölgeler kalkındı, savaşlar ve polis istihbaratıyla ilgili olarak pek çok aygıt geliştirildi, ama deneyler ve buluşlar büyük ölçüde durdu ve bin dokuz yüz ellilerdeki nükleer savaşın yol açtığı yıkımlar hiçbir zaman tam anlamıyla onarılmadı.”⁴²

⁴²George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs,

Bu dönemde yapılan bilimsel gelişmeler her şeyden önce propaganda aracıydı. İki süper güç birbirine üstünlük kurmak için bilim ve teknolojiyi tamamen Soğuk Savaş'a kanalize etmişti. George Orwell bu gidişatın nereye varacağını düşündüğünden olsa gerek, yapılanlar sadece düşmanı yenmek bağlamında yapılmamaktadır. Ayrıca iç kamuoyunu yönlendirmek için de bu faaliyetlerde bulunulacağını belirtir.

“Dahası, teknolojik ilerleme bile, ancak ürünleri insan özgürlüğünün daraltılmasında kullanılabilirse gerçekleşir. Dünya, tüm yararlı uğraşlarda ya yerinde saymakta ya da geriye gitmektedir. Kitaplar makineler tarafından yazılırken, tarlalar atların çektiği sabanlarla sürülmektedir.”⁴³

Hayvan Çiftliği'nde anlatılanlar kitabın formu gereği bilimsel açıdan teknik ayrıntılardan yoksundur. Fakat genel bir gözlemlerle bakıldığında, ortaya çıkan her türlü engel, ya bilimsel bir kılıf uydurularak pasifize edilmekte ya da mevcut bilgi dezenformasyona tabii tutularak yeniden öğretme yolu seçilerek etkisiz hâle getirilmektedir. Buradaki dikkat

çekilmesi gereken nokta, çiftliğin yönetimini ellerinde bulunduran domuzların davranışları ve izlediği yöntemler, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanındaki Parti yetkililerinin tutumlarına ve Soğuk Savaş dönemindeki ABD ile SSCB yetkililerinin davranışlarına benzemektedir. Üç olgunun ortaya koyduğu ortak nokta, totaliter rejimler icraatlarını başka kılıflar adı altında yapmaları ve etkili olmaları olsa gerek.

Soğuk Savaş döneminde müdahale etkisi hayatın her alanında kendisini göstermektedir. Eğitimden bilimsel faaliyetlere, spordan sanatsal çalışmalara kadar her şey ideolojik savaştan nasibini almıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde eğitim kurumları ideolojilerin propaganda yuvası haline gelmiştir. Sovyet Rusya'sının, Çarlık döneminin tüm uygulamalarını reddederek tamamen ideolojik bir eğitim müfredatını uygulamasına karşın ABD güdümlü Batılı devletlerde ise ciddi çalışmalar yapılmış, eğitim kurumları bir antikomünizm propagandası yapan yapılar haline getirilmiştir.

“Bilgi-iktidar ilişkilerinde üniversitelerin bir siyasal araç olarak kullanıldığı dönem Soğuk Savaş yıllarıdır. Soğuk Savaş yılları, ABD’de üniversite-devlet yakınlaşmasının ilk defa kurumsallaştığı ve iktidarın

bilgiye yoğun olarak müdahale ettiği dönem olarak anılacaktır. Bu dönemde üniversitelere kamusal para aktararak hem akademisyenlerin çalıştıkları kurumlar içinde güç mücadelelerinin başlaması hem de akademisyenlerin çalışmalarını denetleme imkânı sağlanmıştır. 1951’de ortaya konulan Truva projesi ile Amerikalı akademisyenler ile istihbarat arasında kalıcı ilişkiler kurulması hedeflenmiş; bu bağlamda sosyal bilimcilerin ve tarihçilerin demokrasi ve özgürlük gibi Amerikan değerlerinin diğer dünya ülkelerinde de yerleştirilmesine katkıda bulunmaları hedeflenmiştir. Raporda ABD dış politikası ile ilgili olarak bölge-alan araştırmaları merkezlerinin kurulması gerektiği belirtilmiş ve üniversitelerin örneğin Asya’daki ekonomik ve siyasî sorunlarla ilgili araştırmalar yapmaları konusunda çağrılar yapılmıştır.../...Dış ve iç siyasetle ilgili konularda hükümetle ters düşen hocalar da cezalandırılmıştır. 1950’li yılların başında California Üniversitesi hocalarına komünizme karşı olduklarını belirten bir belge imzalamaları konusunda baskı yapılmış ve direnenler ise işten atılmıştır.”⁴⁴

⁴⁴Pınar Yıldırım, “Bilgi-iktidar ilişkileri ve Üniversitelerin Bir Siyasal Araç Olarak Kullanılması”, y.y.y., Atılım Üniversitesi, y.y., s.1

George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te eğitim ile ilgili değindiği bölümlerde toplumun eğitimden uzak tutulduğu, verilen eğitimin de tümüyle parti üyeliğine yönelik beyin yıkama faaliyetleri olduğunu belirtir. Çocukların ebeveynlerini “gammazlamaları” öğretilerek aile içi ilişkiler yozlaştırılmaktadır. Doğru ve faydalı olan sadece Parti'nin istedikleridir. Bu bağlamda örgütlenmeler kurarak etki alanını minimum seviyeye kadar indiren Parti, her hâlükârda istediğini almaktadır.

“O yüzden, bugün bizi yönetenler açısından gerçek tehlike, becerikli, yarı-işsiz, iktidara susamış insanlardan oluşan yeni bir kesimin kopup ortaya çıkması ve kendi saflarında liberalizm ve kuşkuculuğun gelişmesidir. Demek, sorun eğitimle ilgilidir. Hem yönetici kesimin hem de onların hemen altındaki, yürütle görevli daha geniş kesimin bilincinin sürekli olarak biçimlendirilmesi sorundur. Kitlelerin bilincinin ise yalnızca olumsuz yönde etkilenmesi gerekmektedir.”⁴⁵

⁴⁵George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.232

Yapılan alışmalar sadece eğitim ve ğretim kurumlarında yapılmamakta, sosyolojik araştırmalar yapılarak raporlar halinde ABD yönetimine sunulmaktadır. Bu dönemde ABD’li yetkililer ve onların gvlelendirdikleri araştırmacılar sadece ABD topraklarında değil Dünya’nın her yerinde çalışmalar ve araştırmalar yapmıştır. Bu alışma ve araştırmalardan elde edilen veriler kullanılarak dış politika uygulamaları ve propaganda çalışmaları saptanmıştır. Öteki Kuram adlı kitapta Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan 1950’lerdeki alan araştırma ve amaçlarını şöyle özetliyor.

“İletişim kuram ve araştırmalarında sosyo-psikoloji ve psikolojiye dayanan sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve iletişim anlayışı savaş sonrasında laboratuvar ve alan araştırmaları ve bu araştırmaların gerisindeki kuramlarla desteklendi ve geliştirildi.../...“tüketimin” (izlemenin) sosyo-demografik değişkenlerle ilişkilendirilen karakteri üzerinde durur. Amaç, daha önce de belirtildiği gibi, endüstriyel ve siyasal yapıların “alıcıyı/izleyiciyi bilme yoluyla” perinlemektir.../...İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, iletişim ve modernleşme (kalkınma) faaliyetleri,

Amerika'nın dış politikasının gerçekleştirilmesi ve güçlendirilmesinde rol oynayan güdümlü akademik bir alan oldu.../...1950'lerde Soğuk Savaş destekleyen kişilerin kitapları ideoloji transferinin bir parçası yapıldı.../...’’⁴⁶

Bu araştırmaların mali kaynağını ABD yönetimi karşılarken, CIA gibi istihbarat örgütleri de bu araştırmaları gizlice yönlendirmektedir. Sadece yönlendirmekle kalmayan istihbarat örgütleri çok gizli faaliyetlerinin yanı sıra sosyolojik araştırmalardan elde edilen bulguları kullanarak yeni politikalar belirleyip yönetmektedir. Kültürel casusluk diyebileceğimiz bu olaylar farklı ülkelerde belirli mevkilerde bulunan insanları kullanarak -gerektiğinde “satın alarak”- faaliyetler yapılmaktadır.

“16 Aralık 1994'teki The Times başyazısına göre, “Bazı İngiliz gazeteciler, Soğuk Savaş sırasında MI6⁴⁷ ya da CIA'dan bahşiş aldılar”. MI6'nun finanse ettiği propaganda birimi, Yabancı Bürosu Enformasyon

⁴⁶ İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve eleştirel Bir Değerlendirmesi, 3. bs, Ankara, ERK, 2010, s.119

⁴⁷ İngiliz istihbarat servisi.

Araştırma Bölümü'nün operasyonlarından bazıları hakkında 17 Ağustos 1995'te açılan Public Record Office belgeleri, 1948'de işçi hükümeti tarafından kurulan ve 1977'de kapanıncaya kadar düzinelerce Fleet Street gazetecisini çalıştıran bir yapıya ışık tuttu. John Pilger'e göre, söz konusu araştırma bölümü Kenya, Malaya ve Kıbrıs'taki anti-kolonyal mücadelede, öyle başarılıydı ki, gazetecilik, Britanyalıların gerçek amaçlarının ve genellikle iğrenç davranışlarının gizlendiği, saklandığı çarpıtma ve yalanın bir karışımı haline gelmişti. Dorril, daha sonra, bu büronun kapanmasına karşın, bazı öğelerinin devam ettirildiğini öne sürdü. Diğer yandan bazı gazeteciler de yabancı gizli servisler için çalışmaktaydılar. Kim Philby, Observer için yurtdışı muhabiri olarak çalışırken Sovyetler için de casusluk yapıyordu. Bir başka Observer muhabiri Farzad Bazoft (1990 Martında Bağdat'ta asıldı) ise Gordon Thomas'a göre, İsrail gizli servisi MOSSAD'ın bir casusuydu.”⁴⁸

⁴⁸Ruhdan Uzun, İletişim Etiği Sorunlar Ve Sorumluluklar, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kırkinci Yıl Kitaplığı,2007, s.147

Bu dönemde ABD ve SSCB'nin en önemli silahlarından birisi de casuslardı. Her iki tarafında diğer toplum içinde ve nüfuz alanlarında casusu vardı. Kimin, kim olduğu ya da ne olduğu tam olarak bilinemediğinden toplum içerisinde bir paranoyaya dönüşmüştür bu durum. Aynı mantıkla toplumun ileri gelenleri ya da muhalefet edenler casuslukla itham edilerek ve itibarsızlaştırılmaktadır. ABD'de kitle iletişim araçları üzerinden yapılan propaganda çalışmaları son derece etkili olmuştur.

“...Cumhuriyetçi sağcıların baskısı altındaki Truman halk arasından devam eden komünizm rahatsızlığını yatıştırmak için devlet görevlileri arasında bu yönde fikirler taşıyanların kökünü kazıyacak önlemler aldı. <<günlük hayattaki düşman>><<huzur bozucular>> din ve cinsel tercihler, dış politika ya da ırklar konusunda yanlış görüşleri olanlar şüpheli olabilecekti. 1952 yılı boyunca ‘sadakat kurulları’ yirmi iki binden fazla davaya baktı. <<Kızıl Olacaklarına Ölsünler>> ve dört binden fazla memur kovuldu ya da istifa etti.”⁴⁹

⁴⁹Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika'nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

ABD yönetimi Orta Çağ'ın Avrupa'sındaki 'Cadı Avı'⁵⁰na benzeyen bir mantıkla, komünist avı için resmi kurumları kurmaya kadar vardırırmıştı işi.

“...Büyüyen komünizm tehlikesi sonucu, Temsilciler Meclisi'nde Amerikan karşıtı eylemler komitesi kuruldu.../...1947 Ekiminde Amerikan Karşıtı eylemler komitesi Hollywood'daki komünist tepki üzerine herkesin izleyebildiği ve büyük ilgi gören oturumlar yaptı. Hedef çok kolaydı. Hollywood'daki yapımcılar, suçlanan ve hakkında şüphe olan kişilerin işe alınmayacağına yönelik utanç veren bir açıklama yaptılar. Ardından çok sayıda Hollywood çalışanı cadı avı, kara liste, gri liste konusunda halk tarafından eleştirildi.../...Suçlananlar tam olarak neyden suçlandıklarını bilmiyordu. FBI⁵¹ başkanının komünizm takıntısı olduğu düşünülüyordu. Beyaz Saraya, Pentagon ve adalet bakanlığına güvenmiyordu. Olabilecek Sovyet saldırısı sırasında bütün

⁵⁰Orta Çağ'da cadı olduğuna inanılan kadınların yakalanarak cezalandırılmasını anlatan deyim. Modern dönemlerde muhalif düşünceli kimseleri etkisiz hâle getirmek için yapılan operasyonları tanımlamada kullanılan bir metafor.

⁵¹ABD Adalet Bakanlığı'na bağlı federal emniyet gücü işlevi gören araştırma bürosu.

komünistlerin toplanmasına yönelik kanuna aykırı planlar hazırladı.”⁵²

ABD’de yayımlanan ünlü Time Dergisi’nin kapağı ABD propagandasının özeti gibidir.

*“Kızıl dalga tüm Dünya’yı yutmakla tehdit ediyor.”*⁵³

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ve Hayvan Çiftliği eserlerinde casusluğun Soğuk Savaş dönemindeki uygulamalara benzer şekilde ele alındığını görürüz. Hayvan Çiftliği’nde yönetimi ele geçiren domuzlar rakiplerini casus olarak tanımlamış ve diğer hayvanları onlara karşı düşmanca tutum sergilemelerine neden olmuştur. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört eseri ise geleceği konu aldığı için teknolojik bir fetişizm söz konusudur. Her yerde bulunan tele-ekranlar zaten Parti’nin en sadık ve etkili casusudur. Ayrıca her Parti üyesi de amatör bir casus dayıdır. Çocuklar daha on yaşına gelmeden casus olmaları için güdülenmekte ve başarılı olunmaktadır. İşini şansa bırakmayan Parti, Düşünce Polisi dediği casuslarıyla hayatın her anında görev başındadır. Yüz suçu bir terim sayesinde inşaların suratları ifadesizleştirilmiş, düşünme

⁵²Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika’nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

⁵³O.Stone, a.g.e.

eğilimi ifsat edilmiştir. Bütün bunların üzerine durmadan yağın Parti propagandası insanları bir nevi robotlaştırarak düşüncesiz, hissiz birer yaratık haline getirmiştir. Toplum parçalanmış ve korku imparatorluğu kurulmuştur. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te, O'Brein, düşünce suçundan yakalanan John Smith'e kendisinin ve toplumun ne durumda olduğunu şöyle anlatmaktadır.

“Bunun sonsuza dek böyle olacağını hiç aklından çıkarma. Postal her zaman üstüne basacak bir insan yüzü bulacak. Her zaman alt edilecek, aşağılanacak bir sapkın, bir toplum düşmanı bulunacak. Elimize düştüğünden beri başına gelen her şey sürüp gidecek, hem de daha da şiddetlenerek. Casusluk, ihanetler, tutuklamalar, işkenceler, idamlar, ortadan kaybolmalar dur durak bilmeden sürüp gidecek. Bir zafer dünyası olduğu kadar bir terör dünyası olacak bu dünya. Parti ne denli güçlenirse, o ölçüde hoşgörüsüzleşecek: Muhalefet ne denli zayıflarsa, zorbalık o ölçüde artacak.”⁵⁴

⁵⁴George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.295

Hayvan Çiftliği'nde casusluk, yönetimi ele geçiren domuzların ürettiği propaganda üzerinde ele alınmıştır. Rakip iki domuzdan acımasız olanın yönetimi ele geçirmesiyle diğerini çiftlikten kaçırmaya mecbur bırakmıştır. Böylelikle kendine alan açan acımasız domuz, kaçan domuzun aslında bir ajan olduğunu insanlar için casusluk yaptığı söylemini yaymaya başlamıştır. Yapılan propaganda o kadar etkili olmuştur ki, diğer hayvanlar aksini düşünebilecek ne bilgiye ne de cesarete sahiptir. Diğer yandan yemleri o kadar kısıtlanmıştır ki, hayvanların karınlarını doyurmaktan başka düşünecek durumları kalmamıştır.

Soğuk Savaş döneminde yapılan propaganda faaliyetleri arasında üretimin büyük oranda arttığını belirten rakamsal tablolar ve analizler sunulmaktaydı. Normal şartlarda anlaşılması zor olması ve anlamak için uzmanlık gerektirmesi bu tabloların temel özelliğiydi. İnsanlar içeriğe tam olarak sahip olamıyor ve bu bilgilere inanmak durumunda kalıyordu. Silah üretiminin yanı sıra sanayi üretimi, tarımsal üretim, sağlık, eğitim, bilim gibi alanlarda da büyük gelişmeler olduğu bildiriliyordu. Bu yapılanlar da etkin bir propaganda yöntemi idi. Halk, yaşadığı zor şartlara rağmen rakamsal değerlerin arasına serpiştirilen süslü cümleler sebebiyle bu

anlatılanlara inanmak durumunda kalıyordu. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserinin birçok bölümünde toplumun yaşadığı sıkıntı ve sefaleti anlatır George Orwell. Buna karşın Parti'nin yaptığı duyurular tam ters yönündedir. Üretimin ve refahın arttığına dair rakamlar verilmek suretiyle propaganda yapılarak insanlar yanıltılmaktadır.

“Genç bir ses, "Yoldaşlar!" diye haykırdı coşkuyla. "Dikkat, yoldaşlar! Olağanüstü haberlerimiz var size. Üretim savaşını kazanmış bulunmaktayız! Her türden tüketim maddelerinin üretimine ilişkin istatistikler tamamlanmış olup, yaşam düzeyinin son bir yıl içinde en az yüzde yirmi oranında yükselmiş olduğu görülmektedir. Bu sabah Okyanusya'nın dört bir yanında karşı durulmaz, kendiliğinden gösteriler düzenlenmiş, fabrikalar ve bürolardan sokağa dökülen işçiler, bilge önderliğinin bizlere bağışladığı yeni, mutlu yaşam için Büyük Birader'e şükranlarını dile getiren pankartlar açarak yürümüşlerdir. İşte bazı rakamlar. Gıda maddeleri...”⁵⁵

⁵⁵George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.78

Hayvan Çiftliği romanında ise, çiftlik hayvanlarının durumu gündün güne kötüleşirken, yönetimi ele geçiren domuzlar sık sık üretimin arttığından bahsetmekte ve amaçlarına ulaşmak için daha fazla çalışmak gerektiğini vurgulamaktadırlar.

“Hayvanlar, zaman zaman, Jones'un döneminde olduğundan daha fazla çalışmalarına karşın daha iyi beslenmediklerini fark eder gibi oldular. Squealer, pazar sabahları, ayağıyla tuttuğu uzun bir kâğıt parçasından birtakım rakamlar okuyarak, çeşitli gıda maddelerinin üretiminin yüzde iki yüz, yüzde üç yüz, yüzde beş yüz arttığını açıklıyordu. Hayvanlar, Ayaklanma'dan önceki koşulları artık doğru dürüst anımsamadıklarından, ona inanmamak için bir neden göremiyorlardı. Ama gene de, öyle günler oluyordu ki, daha az rakam dinleyip daha çok yemek yiyeceğimiz günleri ne zaman göreceğiz, diye düşünmeden edemiyorlardı.”⁵⁶

⁵⁶George Orwell, Hayvan Çiftliği, Çev. Celâl Üster, 30. bs. , İstanbul, Can Yayınları, 2013, s.106

Soğuk savaş dönemi tam bir gövde gösterisidir. Gerek Sovyet Rusya'sı gerekse ABD sık sık silahlarını görücüye çıkarır. Yaptığı nükleer deneyleri ve icat ettiği muazzam güçteki bombaların duyurusunu yapar. Yapılan propaganda çalışmaları içeriye ve dışarıya dönüktür. Kendi yurttaşlarına ne kadar güçlü olduğunu ve her şeyin ne kadar istenilen seviyede gittiğini anlatırken düşman devletlere de gözdağı vermektedir. Birbirine doğrultulmuş binlerce nükleer başlık bir emre ya da karşı harekete bakmaktadır. Diğer taraftan burada yapılan abartılı gösterilerin bir anlamı da blöftür ve bu diplomatik savaşın gereklerinden biridir. O yüzden son derece dikkatli olunması ve taktiklerin iyi belirlenmesi gerekir. İyi hesaplanmadan atılan bir adım her iki ülke gibi dünyanın da felaketini kaçınılmaz hâle getirecektir. Güçlü görünmek, kontrol ve denetimi sağlamak, etkisini arttırmak için gösteriler ve törenler. Yapılan gövde gösterileri sadece propaganda değil gerektiğinde baskı aracı olarak kullanılmıştır. Kendi yurttaşları içerisinde muhalif olmayı düşünenlere de ikaz niteliği taşımaktadır. Yapılan propaganda çalışmaları kitaplar, broşürler, afişler, filmler ve radyo yayınlarıyla pekiştirilmektedir.

“1948’den 1954’e kadar kırktan fazla komünizm karşıtı sinema filmi çekildi.”⁵⁷

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında da yapılan propaganda faaliyetlerinin benzer yollarla yapıldığı anlatılmaktadır. Her gün her yerde karşılaşılan afişlerin yanı sıra, devamlı tekrarlanan etkinliklerle propaganda yapılmaktadır. Ama en önemli propaganda yöntemi aynı zamanda bir denetim ve kontrol mekanizması olarak kullanılan tele-ekranlardır. Her bireyin evinde bulunan bu cihazlarla insanlara istenildiğinde istenilen şey duyurulabilmekte hatta emirler verilmektedir.

“Tele-ekrandan akıllara durgunluk veren istatistikler birbirini ardı sıra yağıyordu. Geçen yıla oranla daha çok yiyecek, daha çok giyecek, daha çok konut, daha çok ev eşyası, daha çok tencere, daha çok yakıt, daha çok gemi, daha çok helikopter, daha çok kitap, daha çok bebek vardı; hastalık, suç ve cinnet dışında her şey daha çoktu. Her yıl, her dakika herkes ve her şey görülmemiş bir hızla çoğalıyordu.”⁵⁸

⁵⁷ Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika’nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

⁵⁸ George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.79

Soğuk Savaş döneminde iktidarların hareket tarzına baktığımızda muazzam bir propagandaya başvurduklarını görürüz. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde fark edilen önemli bir şey vardır. Artık zaman değişmiştir ve değişen zaman şartları da revize etmiştir. Savaşlar artık meydanlarda, göğüs göğse yapılmamakta, aksine savaş alanı savaşılan ülke topraklarının tümünü kapsamaktadır. Değişen şartlardan bir diğeri de artık sadece askerle savaşılmamakta, gerekirse ve hatta istenirse siviller de savaşa dâhil edilerek imha edilmektedir. Bu yeni şartların sonucunda anlaşılan bir şey daha vardır. Bu, savaşı kazanmak için kitle iletişiminin önemi ve kitlelerle iletişime geçmede kullanılan kitle iletişim araçlarını gücüdür. 1940'lara gelindiğinde, kitle, kitle iletişimi, propaganda ve kitle iletişim araçları muazzam araştırmalara ve etkili uygulamalara konu olmuştur. 1930'larda propagandanın gücünü kullanarak iktidara gelen Hitler, İkinci Dünya Savaşı döneminde de bu etkiyi pekiştirmiştir. Radyo yayınlarıyla döneme damgasını vurmuş, afiş, broşür ve kitapları kullanmış, sinemanın görselliğinden faydalanmıştır. İşi o kadar büyütmiştir ki Propaganda Bakanlığı bile kurmuştur. Elinde kamerası olan bir görevli her an peşindedir ve Hitler'in yaptığı her hareket bire bin katılarak propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. Daha önemlisi ise yapılan propaganda

faaliyetlerinde sadece abartı yoktur. Hazırlanan çalışmaların belkemiğini manipülasyon, dezenformasyon ve yalan oluşturmaktadır. Şiddet ve tahrik unsurlarına yer verilmekle kalmayıp, kitlelerin farklı kanallardan çeşitli enformasyona ulaşması da engellenmektedir. Hitler'in Nazi Almanya'sında uyguladığı bu yöntemlerin benzeri kapalı bir toplum olan Sovyet Rusya'sında da uygulanmakta, kitleler yanıltılarak yönlendirilmektedir. Yapılan faaliyetlerin en önemli nedeni rejimin devamını sağlamak için kitleleri kontrol altına alma ve denetlemedir. İkinci Dünya Savaşı bitip Soğuk Savaş dönemi başladığında, SSCB konumunu korurken Almanya'nın yerini ABD almıştır. Almanya'nın faşizm üzerinden, Sovyet Rusya'sının komünizm üzerinden yaptığı propaganda çalışmalarını, ABD liberalizm ve demokrasi üzerinden yapmaya başlamıştır. ABD'nin propaganda çalışmalarında kullandığı en etkin yöntem kuşkusuz hızla gelişen ve etkisi büyüyen kitle iletişim araçlarıdır.

“Batı basını, Berlin'deki sivilleri aç bırakarak boyun eğdirmeye çalışıyorlar diyerek Sovyetleri acımasızlıkla suçladı. Ama yaygın görüşün aksine tüm hatalarına rağmen Batı Berlinlilerin doğu tarafından yeterli yiyecek ve kömür almalarına izin vermişti. Amerikan

Askerî Haber Alma Teşkilatı bunu doğrulamıştı. Ama birçok insan sonraki on beş ay için şunu hatırlıyordu. Şehirde kuşatma altındaki iki nokta iki milyon insanı Sovyet istilasından korumak, yiyecek ve yakıt taşımak için büyük bir hava taşıma harekâtı başlatıldı.”⁵⁹

Yukarıdaki örneklerde de anlaşıldığı gibi ABD’de durum daha net görülmekteydi çünkü benzer uygulamaların olduğu bilinen SSCB kapalı bir toplumdu ve orada yaşayan halklar tecrit altındaydı. Bugün için, o dönemin kapalılığını hâlâ koruyan bir kültürün izlerini taşımaktadır Rusya.

Soğuk Savaş döneminin bir diğer önemli konusu da toplumlar arası ilişkilerdir. Buraya kadar anlatılanlarda da görüldüğü üzere toplumların birbiriyle iletişim kurlmaları, etkileşim halinde olmaları engellemektedir. Yasaklamalar vardır ve özellikle Sovyet Rusya’sının kontrolünde olan bölgeler dış dünyayla yalıtılmış haldedir. Bu yalıtılmışlığa eklenen propaganda ve dezenformasyon faaliyetlerine maruz kalan bireyler ve toplumlar düşman belledikleri “ötekilere” karşı olumsuz tavır takınmaktadırlar. Bin Dokuz Yüz Seksen

⁵⁹Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika’nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

Dört'te bu yalıtılış daha da ileri safhaya vardırılmıştır. İnsanlar sadece dış dünyaya değil, birbirilerine ve en önemlisi tarihe yani geçmişe karşı da yalıtılmıştır.

“Dış dünya ve geçmişle tüm bağlantıları kopmuş olan Okyanusya yurttaşlarının, uzayda yıldızlar arasında, neresinin yukarısı, neresinin aşağısı olduğunu bilemeden dolaşan birinden farkı yoktur. Böylesi bir devleti yönetenler, firavunların ya da Roma imparatorlarının hiç olamadıkları kadar mutlaktırlar. Kendilerini izleyen geniş halk kitlelerinin açlıktan ölmesini önlemekle, aynı zamanda da rakipleriyle aynı düşük askerî teknoloji düzeyinde kalmakla yükümlüdürler; ama bu asgari yükümlülükleri yerine getirdikten sonra, gerçekleri çarpıta saptıra diledikleri biçime sokabilirler.../...Televizyonun gelişmesiyle ve aynı aygıtın hem alıcı hem de verici olarak kullanılmasını olanaklı kılan teknolojik ilerlemeyle birlikte, özel yaşam ortadan kalktı. Bütün yurttaşlar ya da en azından izlenmeye değer bütün yurttaşlar, günün yirmi dört saati polis tarafından gözetlenebiliyor ,bütün öteki iletişim kanallarından uzak tutulabildikleri gibi, sürekli resmi propagandaya bağımlı kılınabiliyorlardı.

Artık ilk kez, yalnızca devlet iradesine tam bir boyun eğişin dayatılması değil, tüm yurttaşların tümüyle aynı düşüncede olmaları da sağlanmıştı.”⁶⁰

Hayvan Çiftliği’nde ele alınan durum da benzerlik gösterir. Yönetimi ele geçiren domuzlar tarafından çiftlikteki diğer hayvanların öteki çiftliklerle ve insanlarla ilişkiye girmesi, iletişim ve etkileşim halinde olması engellenmiştir. Bu yetki sadece domuzların lideri olan Napoléon’a aittir.

“Çiftlikteki hayvanların insanlarla ilişkiye girmesinin son derece sakıncalı olacağını bildiği için, buna gerek kalmayacak koşulları oluşturmaya karar vermişti. Tüm sorumluluğu kendisi üstlenecekti. Willingdon’da oturan Bay Whymper adlı bir avukat, Hayvan Çiftliği ile dış dünya arasındaki işlerde aracılık etmeye razı olmuştu; her pazartesi sabahı çiftliğe gelip Napoléon’dan talimat alacaktı.”⁶¹

⁶⁰George Orwell, Bin Doküz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.222-230

⁶¹George Orwell, Hayvan Çiftliği, Çev. Celâl Üster, 30. bs. , İstanbul, Can Yayınları, 2013, s.79

Soğuk Savaş döneminin belki de en etkin silahıdır propaganda. Psikolojik savaş da denilen bu süreç ABD ve SSCB'nin enformasyon savaşlarıdır bir anlamıyla. Artık propagandanın önemi anlaşılmıştır ve savaş bunun üzerinden yürütülmektedir. Propaganda tek yönlü bir iletişim olmasın rağmen kitleleri etkileyebilmektedir. Bunda kuşkusuz ABD'de yapılan toplumsal ve iletişim temelli araştırma ve deneylerin etkisi vardır. SSCB tarafındaki propagandaların etkisini ise kapalı bir toplum olması sebebiyle etkileşime açık olmamasına, bir takım yasaklamalara maruz kalmasına ve ideolojisinin sahip olduğu dile borçlu olduğunu söyleyebiliriz. Sonuçta her iki taraf da dezenformasyona dayalı bir dil kullanmaktadır ve kitlelerini hem denetim hem de kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Fakat işin iç yüzü, toplumların huzur ve refahından öte, ellerinde bulundurdukları ekonomik ve siyasî ayrıcalıkları ve güçleri kaybetmemektir.

Soğuk Savaş'ın en etkin olduğu alan insan ilişkileridir. İnsanları psikolojik olarak etkileyerek sonuca ulaşmayı amaçlamaktadır. Kullandığı teknikler propaganda üzerinden yürütülmektedir. Bu anlamda tarihte psikolojik savaşın önemine ilk kez Çinli bir komutan olan Sun Tzu değinmiştir.

“Plansız ve teşkilatsız uygulama ilk defa Çinli bir komutan olan Suntzu tarafından milattan önce 500’lü yıllarda ‘Harp Sanatı’ adlı eserinde dile getirilmiştir.”⁶²

Peki, psikolojik savaş nedir? Psikolojik savaşta simgesel dil kullanılan psikolojik savaşı, Prof. Dr. Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş - Gri Propaganda adlı eserinde şöyle tanımlıyor.

“Hem savaşta hem de barışta, insanları duygu düşünce ve davranışlarını değiştirmek maksadıyla bilginin kullanılması olarak tanımlanır”⁶³

Orwell, Hayvan Çiftliği’nde anlatmak istediklerini “çiftlik” aracılığıyla anlatması gerçekten anlamlı. Bu anlatımda hayvanları kullanması ise başka bir ustalık. Bu bakımdan ideolojik bağlamda insanların neye tekabül ettiğini ve ne olarak kullanıldığı rahatlıkla görebiliyoruz. Hayvanlar “animalizm” olarak belirlenen bir ideolojiye sahiptir. Bundan sonra ortaya konulacak her kural ve çalışma animalizm ideolojisinden

⁶²Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş Gri Propaganda, , 2. bs, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, s.18

⁶³N.Tarhan, a.g.e., s.21

esinlenecek ya da yapılan her faaliyete animalizm adıyla kılıf, yani bir özel bir uydurulacaktır. Bu anlamda animalizmin ilkeleri tanımlama olarak çok şey ifade eden ama içerik olarak çıkarlar doğrultusunda durmadan değiştirilen ya da eklemeler, eksiltmeler yapılan bir kavramdır. Yapılan tüm çarpıtma ve tahrifatlar bilimsel bir dil üzerinden sunulmaktadır. Zaten iyileşme ve büyümeye denilerek duyurulan rakamsal değerler doğru olsa dahi uzmanlık gerektirdiğinden tam olarak anlaşılması imkânsızdır. Üstelik burada kullanılan dil propagandaya yönelik söylemdir.

Psikolojik savaş içerisinde propaganda çok önemli bir yer tutan propaganda tek taraflı iletişim eylemidir. Tek taraflı bir iletişim eylemi olmasını yanı sıra bir başka önemli özelliği pozitif ya da negatif olarak kullanılabilmesidir.

“Osmanlılar, bir toprağı ilhak etmeden önce oraya gönderdikleri dervişler ve tüccarlar aracılığıyla yaptıkları propagandayı pozitif propaganda olarak ele alınabilir. Hitler’in Yahudiler için yaptığı propaganda çalışmaları ise negatif propaganda faaliyetleridir.”⁶⁴

⁶⁴N.Tarhan, a.g.e., s.21

Propagandanın gücünü Hitler'in iktidara yürüyüşünde bariz olarak fark eden ABD ve ABD'yi destekleyen Batılı ülkeler, kurulan liberalist politikaları yaymak için propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Çünkü artık olaylar önceki yüzyıllarda olduğu gibi gelişmemekte, savaşlar sadece belirli cephelerde, belirli toprak parçaları üzerinde olmayıp savaşılan coğrafyanın tümüne yayılmakla birlikte, savaş sadece silah ve mühimmatla yapılmamaktadır. Savaş alanı tüm coğrafya olduğu gibi, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, sağlık, hukuk, eğitim gibi insanı ilgilendiren tüm alanlar da hem savaş aracı hem de savaş alanıdır. Sürece verilen bir diğer isim de "psikolojik savaş" tabiridir. Diğer yandan savaşılan alanlar büyümüş fakat –ilginçtir ki- metrekareye düşen savaşçı sayısı düşmüştür. Savaş alanının büyümesi sonucu savaşı kazanmak için coğrafyanın tamamını harekete geçirmek gerekmektedir. Bunun da en etkin yöntemi kitleleri harekete geçirmeye yarayan propagandadır.

*"Propaganda, bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, tavır ve hareketlerini etki altında tutmak ve onları değiştirmek amacıyla yayınlanan bilgi, belge, doktrin ve görüşlerdir."*⁶⁵

⁶⁵N.Tarhan, a.g.e., s.36

Psikolojik savaşta amaç yaniltma, aşığılama, itibarsızlaştırma, korku pompalama yoluyla itaat duygusu geliştirme, etkisizleştirme, denetim altına alma, yönlendirme ve yönetmedir. Bu amaca ulaşmak için psikolojik savaşta, savaş aracı olarak kullanılan propagandanın farklı türleri ve yöntemleri vardır. Soğuk savaş döneminde çok etkin kullanılan propagandayla amaçlanan şey hedefi yaniltmak, yalnızlaştırmak ve itibarsızlaştırmaktır. Bunu için belirlenmiş bazı yöntemler vardır.

“Hedef ekonomik ve siyasi yalnızlığa itilir.../...yaniltma yoluyla yanlış karar verme sağlanır.../...kitle iletişim araçları üzerinden yürütülür.../...dinî, ahlaki, manevî değerler istismar edilir.../...kültür ihraç edilir...”⁶⁶

Soğuk Savaş döneminin temel özelliği Dünya üzerinde söz sahibi olan iki ideolojinin üstünlük mücadelesi için karşı karşıya gelmesidir. Dolayısıyla, bu karşılaşma ABD ve Sovyet Rusya’sının yarısından ziyade komünizm ile kapitalizmin savaşıdır. Ortada tarihin önceden karşılaştığı gibi fiili bir savaş yoktur ama bu iki “süper güç” arasında her anlamda muazzam bir rekabet vardır. Her iki taraf da asıl güçlü olanın kendileri

⁶⁶N.Tarhan, a.g.e., s.24-25

olduğuna ve rakip tarafı alt ettiğine dair argümanlar ileri sürer. Başta ideolojik ve ekonomik olmak üzere bilimsel, sosyal, siyasi ve askerî olarak üstünlük kavgası yapılmaktadır. ABD ve SSCB, Soğuk Savaş dönemindeki propaganda faaliyetlerinde başarı kazanmıştır. Bu bağlamda daha şansızdır çünkü yapısı itibariyle kapalı bir yönetim ve kapalı bir toplumdur. Buna rağmen gerek SSCB'nin gerekse ABD'ni yaptığı faaliyetlerin birçoğu kitle iletişim araçları kanalıyla olmuştur.

“Yapılan yayınlar sonucunda ABD vatandaşları SSCB'yi SSCB'li vatandaşlar da ABD ve Batıyı tehlike olarak görüyordu. Ruslar Anglo-Sakson kuşatmasından, Amerikalılar Komünizmin etkisinden korkuyor. Korkuya kapılan devletler sıkışmış hayvanlar gibidir.”⁶⁷

71

Farklı kesimlerin kullandığı psikolojik savaşın başlıca beş çeşidinden bahsedilebilir.

“...açık biçimde, doğru bilgiyle yapılan ve kaynağı belli olan beyaz propaganda.../...doğruluğu kanıtlanamayan ama yalan ya da iftira olduğu da kesin olmayan

⁶⁷Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika'nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

*rivayetlerden oluşan gri propaganda.../...kaynağı belli olan ama başka bir kaynaktan çıkıyormuş gibi gösterilen, hile, entrika, yalan, iftira, fitne, sinsilik ve sahte delil kullanılan ve gizlilik taşıyan kara propaganda.../...terör örgütlerinin silahlı olarak ve var olduklarını, etkili olduklarını göstermek için kullandıkları silahlı propaganda ve bu dört yöntemin bir arada kullanıldığı karma propagandadır.*⁶⁸

Totaliter rejimlerin iç kamuoyunu davaya olan inancı pekiştirme, ikna etme, susturma, tehdit ve dış güçlere karşı da gözdağı verme açısından propaganda faaliyeti olarak yürüttüğü militarist gösteriler, Soğuk Savaş yıllarında da yaşanmıştır. Bu gösteriler sırasında marşlar, şarkılar, şiirler kullanılmış, sloganlar atılmıştır. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında benzer gösterilere sıkça yer vermiştir George Orwell.

“O sırada, hepsi birden, "B-B! ... B-B! ... B-B!" diye pes perdeden, ağır aksak, ölçülü bir şarkıya başladılar –çok yavaş bir biçimde durmadan yineliyorlar, birinci "B" ile ikincisi arasında uzunca duraklıyorlardı–,

⁶⁸Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş Gri Propaganda, , 2. bs, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, s..37-45

mırıltıyı andıran bu boğuk seste tuhaf bir yabanıllık vardı, geriden çıplak ayakların tepinişi ve tamtam sesleri duyuluyor gibiydi. Otuz saniye kadar bu böyle sürdü. Olağanüstü coşku anlarında sık sık duyulan bir nakarattı bu. Bir bakıma Büyük Birader'in bilgeliği ve yüceliğine bir övgüydü, ama daha çok kendi kendini hipnotize etme, bilincin ritmik bir gürültüyle bile isteye bastırılması eylemiydi.”⁶⁹

Hayvan Çiftliği adlı eserde yönetimi ele geçiren domuzlar propaganda amaçlı törenler düzenliyor. Böylelikle diğer hayvanların hem düşünceleri engellenirken hem de Ayaklanmaya olan inançları taze tutuluyor. Ölüm ya da kutlama için yapılan törenlerde abartılı bir anlatım, hamasi bir söylem kullanılarak uygun görülen kişiler ödüllendiriliyor ve propagandanın gücünden faydalanılıyor.

“Öteki hayvanlar ise, yeşil bayrağın dalgalandığını gördükten, tüfeğin tam yedi kez atıldığını duyduktan ve savaşta gösterdikleri yararlılıklardan dolayı kendilerini kutlayan Napoléon'un konuşmasını dinledikten sonra,

⁶⁹George Orwell, Bin Doküz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.35

gerçekten de büyük bir zafer kazanmış oldukları duygusuna kapıldılar. Savaşta can verenler ağırbaşlı bir törenle gömüldüler. Cenaze arabası olarak kullanılan yük arabasını Boxer ile Clover çektiler, cenaze alayının en önünde Napoléon yürüdü. Kutlamalar tam iki gün sürdü. Şarkılar söylendi, söylevler çekildi, silahlar atıldı; ödül olarak her hayvana bir elma, her kuşa elli gram darı, her köpeğe de üç peksimet verildi. Ardından, bu son savaşın bundan böyle "Yel Değirmeni Savaşı" adıyla anılacağı, Napoléon'un, "Yeşil Bayrak" adı altında yeni bir nişan verilmesini kararlaştırdığı ve ilk nişanı da kendisine taktığı açıklandı. Zafer sarhoşluğu, sahte banknotları unutturmuştu."⁷⁰

Psikolojik savaş için savaşta ya da barışta olmanın farkı yoktur. Nitekim yukarıda ele alındığı gibi ABD ve SSCB arasındaki soğuk savaş sürecinde fiili bir savaş bulunmamakta ama düşmanca tutum, davranış ve açıklamalar uzun yıllar sürmüştür. Psikolojik savaşın bir boyutu da provokasyondur.

⁷⁰ George Orwell, Hayvan Çiftliği, Çev. Celâl Üster, 30. bs. , İstanbul, Can Yayınları, 2013, s.118

“Provokasyon topluluğun içine sızarak, inandırıcı birkaç kelime ile orada bulunanların hassasiyetleri tahrik edecek söylemlerde bulunulur, gerginlik arttırılır ve öfke ateşlenir. Bunu yaparken silah, yalan bilgidir.”⁷¹

Bir *“beyin yıkama tekniği”⁷²* olan stratejik propaganda uygulanırken kullanılan kelime ve kavramlar dikkatle seçilir. Dil ve davranış dikkat çekmeli, beden dili kullanılmalı ilgi uyandırmalı ama yapılan çalışma *“hedef kitlenin sosyal yapısına, inanç sistemine ve kültürüne uygun olmalıdır.”⁷³*

“CIA Almanya’da oldukça etkindi. Gehlen Operasyonu’nu Amerikan ordusundan devraldılar. Gehlen, Hitler adına Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nde casusluk teşkilatı yöneten eski bir Nazi’ydi. Adamlarını, gestapo, SS, fanatik Naziler ve savaş suçluları arasından seçiyordu. Takip eden yıllarda Sovyet eylemleri olabilecek en kötü resimleri çizmişlerdi. Emekli bir CIA yetkilisi şöyle demişti: bize

⁷¹Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş Gri Propaganda, , 2. bs, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, s.30

⁷²N.Tarhan, a.g.e., s.45

⁷³N.Tarhan, a.g.e., s.55

duyurmak istediklerimizi söylüyordu. Bu bilgileri kullanıyor sonra da Pentagon'a Beyaz Saray'a ve gazetelere veriyorduk. Onlar da bayılıyorlardı. Ama bunlar Rus öcüsü uydurmalarıydı ve bu ülkeye çok büyük zararları oldu.”⁷⁴

Soğuk savaş döneminde taraflar dış düşmanla birlikte iç düşman da üretmişlerdir. Yaptıkları propaganda faaliyetlerini de bu üretilen iç düşmanlar üzerinden gerçekleştirerek amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır. Bu yönteme “kontrollü gerilim stratejisi” denilmektedir.

“Kitlesele iç düşman olarak Hitler'in literatiüre kattığı bir deyimdir.../...Toplumun bir kesimi şüpheli ve sakıncalı olarak etiketlenir. Potansiyel tehlike olarak algılanır.../...kolluk kuvvetleri yasalara saygılı ama muhalif düşünen kişileri fişler. Daha sonra bu kişilere karşı plan yapılır. Provokasyon da dâhil olmak üzere çeşitli psikolojik savaş yöntemleri uygulanarak uç işletilmeye çalışılır. Evrensek kabul gören doğal hakları ellerinden alınır ve bu haklar alındığı için tepki

⁷⁴Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika'nın Gizli Tarihi Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

verdiklerinde “kamu düzenini bozma” gerekçesiyle propaganda işletilir.”⁷⁵

Soğuk savaş döneminde insanları biyolojik açıdan etkilemeye, etkisizleştirmeye yönelik nükleer ve diğer silahların üretiminin yanı sıra psikolojik açıdan da etkili olacak kimyasal ilaçlar ve elektromanyetik cihazlar üzerinde çalışılmıştır. Laboratuvar ortamında gerçekleştirilen çalışmalar insanlar üzerinde denenmiştir. İnsanların zihin kontrolü sağlanarak ruhsal ve sinirsel yapılarını bozmaya yönelik ilaçlar yapılmış ve kullanılmıştır. Hitler’in yaptığı çalışmaların devamı olan bu süreç sonrasında bir çok kimyasal ve biyolojik silah üretilmiş, korkunç deneyler yapılmıştır.

“İkinci Dünya Savaşı’nda, hem Hitler hem de Amerikan ordusu ‘amfetamin’ isimli uyarıcı kimyasal askerler üzerinde kullanarak onların savaş gücünü arttırmayı hedeflemişlerdir. Hitler bu konuda çok iyi bilinen bir isimdir. Milyonlarca psikoaktif maddeyi kullanarak

⁷⁵Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş Gri Propaganda, , 2. bs, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, s.61

*ordusunu hareket kabiliyeti açısından çok hızlı hâle getirmiştir.*⁷⁶

Hayvan Çiftliği'nde devrimi öğütleyen ve örgütleyen domuz öldüğünde ortaya çıkan otorite boşluğunu aklını çıkarı için kullanan domuzlar doldurmuştur. Daha yumuşak davranan veya çiftliğin gelişmesi ve devrimin amacına ulaşması için farklı yöntemler denemek niyetinde olanlar ise otoriter ve sert olan domuzlar tarafından bertaraf edilmiş. İnsanların casusu oldukları ve devrimi yıkma düşüncesiyle hareket ettikleri söylenerek yakalanmalarının aslında çiftlikleri ve devrimleri için büyük bir şans olduğunun altı çizilmiştir. Daha politik bir söylemi olan Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında, hain ve casuslar yani iktidara karşı farklı veya karşı tutum sergileyenler, romanının diliyle buharlaştırılmaktadırlar.

“Winston, Withers'in neden gözden düştüğünü bilmiyordu. Kim bilir, belki rüşvet almış ya da yetersiz bulunmuştu. Belki de Büyük Birader gereğinden fazla sevilen bir astını başından atıyordu. Belki Withers ya da bir yakınının sapkın eğilimlerinden kuşkulandı. Ya da temizlikler ve buharlaştırmalar yönetim

⁷⁶N.Tarhan, a.g.e., s.67

mekanizmasının ayrılmaz bir parçası olup çıktığı için böyle yapılmıştı belki de; en yakın olasılık buydu. Elle tutulur biricik ipucu, Withers'in çoktan ölmüş olduğunu gösteren "yok kişiler gönder" sözcüklerindeydi. Tutuklananların ille de ölmüş olduklarını düşünmek her zaman doğru değildi. Bazen salıveriliyorlar ve bir iki yıl özgür yaşamalarına izin verildikten sonra idam ediliyorlardı. Çok sık olmasa da bazen, çoktan ölmüş olduğuna inanılan biri halka açık bir mahkemede hortlayıveriyor, tanıklığıyla yüzlerce kişinin başını belaya sokuyor, sonra da sırra kadem basıyordu. Withers'a gelince, o artık bir yok kişi'ydi. Yoktu: Hiç var olmamıştı.”⁷⁷

Soğuk Savaş döneminde insanlar takibatlara alınmış, işkencelere maruz bırakılmıştır. Rejim tarafından davranışları normal görülmeyen kişiler tutuklanarak sorgulanmış, birçoğu öldürülmüştür. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında karşılaştığımız “buharlaştırma” kavramı Soğuk savaş döneminin takibat ve tahkikat faaliyetleri sonrasında insanların yok olmasıyla benzerlik taşımaktadır. Orwell geleceğin kitabını

⁷⁷George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.65

yazdığından teknolojinin de etkin kullanılacağını tahmin ederek bir takım öngörülerde bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi, insanların iktidar tarafından “tele ekran” denilen cihaz aracılığıyla yirmi dört saat gözetlenmesidir. Sadece ev içerisinde değil, işte veya sokakta da aynı durum söz konusudur. Altında “Büyük Birader'in Gözü Üstünde” yazan posterler şehrin her yanına asılmış vaziyettedir. İş dışındaki saatlerde evdeki tele ekran aracılığıyla da aynı yüzü karşılarında gören insanlar, izlenmelerini o derece kanıksamışlardır ki, bir nevi robotlaşmışlardır. Tele ekran vasıtasıyla kendilerine verilen komutlar dışında neredeyse bir şey yapamamaktadırlar. Daha da ötesi bir şey yapmak için gereken düşünceye dahi sahip değildirler. Düşünce polisi adı altında her an görevde olan ve düşman avlayan bir yapı vardır. İnsanların düşünmeleri engellenmekle kalmayıp öncesinden neyi düşünecekleri de kendilerine öğretilmekte ya da propaganda uygulamaları ile kanıksatılmaktadır. Dolayısıyla düşünme ihtimali olan insanlar en aza çekilerek bu ihtimal dâhilindekileri izlemek ve rejimin denetlemek çok daha kolaylaşmaktadır. Günün saatleri rejimin belirlediği militarist bir düzenlemeyle yaşanmaktadır. Ne zaman kalkılacağı, ne zaman yemek yenileceği, ne zaman spor yapılacağı ve ne zaman uyunacağı belirli bir periyoda bağlanmıştır.

Bütün bunlar yapılırken kullanılan en önemli unsur dildir. Propaganda ile beyinleri uyuşturulan ve yönlendirilen insanların düşünceleri de dil üzerindeki teknik çalışmalar ile engellenmektedir. Yeni söylem adı verilen dil giderek sadeleştirilmekte, kullanılan kelimeler azaltılmakta veya birleştirilerek kısaltılmaktadır. Yeni söylem 'in bir diğer teknik özelliği ise çift düşün denilen sistemdir. Çift düşün'e göre kelimeler ya da kavramlar zıddıyla veya eş anlamlısıyla ya da daha geniş anlatımı sağlayacak kelimeleri kullanmak yerine tek kelimedenden türetilen öbekleri kullanarak oluşturulmaktadır. Türetilen bu dilin alacağı son safha üzerindeki çalışmalar ise hızla devam etmektedir. Bir sonraki aşamada ördek konuş'a evrilecek olan Yeni söylem, düşünmeyi sağlayan kelimeler arasındaki diyalektiği ortadan kaldırmaya yönelik bir çalışmadır. Tüm bu aşamaları geçebilen yani düşünebilen nadir insanlar ise düşünce polisi vasıtasıyla yakalanarak işkencelerden geçirilip sisteme boyun eğmeleri sağlanmaktadır. Düşünce polisi tarafından yakalanan insanlar fiziki ve psikolojik işkencelere maruz bırakılarak yeniden partinin birer gönüllüsü konumuna getirildikten, Parti'nin deyimiyile iyileştirildikten sonra buharlaştırılmakta ya da eğer izin verilirse yaşamlarının sonuna kadar acı içinde kalmaları sağlanmaktadır. Böylelikle çaresizlik ve ümitsizlik içerisinde

kalan insanlar düşünmenin kötülük yayan bir şey olduğuna inanmaktadırlar. Yeni söylem ile dilde yapılan teknik değişiklikler Soğuk Savaş dönemi ve öncesiyle paralellik göstermektedir. Bu dönemde özellikle politik kelimeler ve kurumların ismi kısaltılarak bir tür yanılısma yaşanılması sağlanmıştır.

Tüm bu yapılanlar bir kaos ve güvensizlik ortamı oluşturmaya yönelik faaliyetlerdir. Toplumdaki güvensizliği ve hayatın her aşamasında var olan belirsizliği tetikleyen propaganda, diğer yandan aynı belirsizlik ve güvensizliğin ortaya çıkardığı açmazı aşmanın en etkin yoludur. Soğuk Savaş döneminde, hem psikolojik savaşı veren “süper güç” diye tabir edilen ülkeler hem süper güçleri destekleyen ülkeler hem de bağlantısızlar denilen ve tarafsız kalmaktan yana olan üçüncü Dünya ülkeleri kitlesel bir korku imparatorluğunu dönmüştür. Buradaki durumu küreselleşmenin ilk adımı olarak görmek de mümkün. Yapılan tüm çalışmalar insanları korkutma ve yıldırma teknikleri ile yani propaganda ile etki altına alarak denetim ve kontrol altına almaya yöneliktir. Bunun için de enformasyon sağlanması gerekir. Mevcut durumun zaten dezenforme ve manipüle edilerek değiştirildiğini gören George Orwell geleceğin kitabını

yazarken tarihin de aynı muameleye tabii tutulacağını varsaymıştır. İnsanların denetim altında tutulmasını sağlayacak olan bu faaliyetin “ideolojisini” kısa, alegorik ve muhteşem biçimde şu şekilde anlatır.

*“Geçmiş denetim altında tutan, geleceği de denetim altında tutar; şimdiyi denetim altında tutan, geçmiş de denetim altında tutar.”*⁷⁸

Buradaki eylem döngüsel bir harekettir ve amaca ulaşmak için yapılmayacak şey bırakmamaktadır. Soğuk Savaş’ın en çetin yaşandığı dönemde hayatın her alanı kontrol altına alınarak insanların akletme ve düşünme yetilerine müdahale edilmesi yoluyla toplumlar yönlendirilmiştir. İncelemeye konu olan Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ve Hayvan Çiftliği kitaplarında bu durum detaylıca işlenmiş ve anlatılmaya çalışılmıştır. Esasında bu eserler sadece edebî birer kitaptan çok öte yapıtlardır. İktidar sahiplerinin gücü nasıl ne için kullandığının, bu gücü kullanırken hangi mantıkla neye göre hareket ettiğinin anlaşılması açıdan anlamlıdır.

⁷⁸George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.54

Sonuç ve Değerlendirme:

Roman, hikâye ve şiir eserleri sadece edebî birer metin değildir. Edebî metin olmakla birlikte, yazıldığı döneme ve yere ait sosyal, kültürel, ekonomik, siyasî, coğrafi ve tarihî bilgiler içerir. Bu bağlamda, ünlü İngiliz yazar George Orwell'in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ve Hayvan Çiftliği adlı eserleri on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısını anlatan eşsiz eserlerdendir. Her iki eserin farklı açılardan birçok özelliği, benzerliği olsa da ilk başta söylememiz gereken bir gerçek var. Anlaşılabilirliğin kolaylaşması ve daha önemlisi bilimselliğin oluşabilmesi için tasnif önemlidir. Nitekim bilim, bilginin sistemleştirilmiş yani belirli bir yönetime göre tasnif edilmiş hâlidir. Bu açıdan baktığımızda kitapları belirli yöntem ve konulara göre tasnif ederiz. Klasik diye tasnif ve tâbir edilen eserler belirli bir zamanda yazılmış olmasına karşın kendisini kanıtlamış, değeri ve içeriğinin önemi yazıldığı zamanın ötesine geçmiş eserlerdir. Ele aldığımız iki eser de modern zamana ait olmasına rağmen klasik eser özelliği göstermesi açısından önemlidir.

İki eserin onlarca farklı konu ve bağlamda incelenebilecek içeriğe sahip olduğu bir gerçek. Aynı zamanda

herhangi bir eseri bir tek kişinin her konuda değerlendirmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, bu çalışma, verili konulardan “Soğuk Savaş” özelinde karşılaştırmaya çalışmama rağmen birçok açıdan bilgi ve fikir edinmemi sağlamıştır. farklı açılardan Soğuk Savaş denilen dönemi anlamak için Sadece bir kısmı. Aynı zamanda farklı bağlamlarda değerlendirildiğinde muazzam bir “brain storming” (beyin fırtınası-fikir fırtınası) etkisi oluşuyor. Tarihsel süreci ve insanlık olarak bugün bulunduğumuz yere nereden geldiğimizin ayak izlerini görebiliyoruz.

Her iki hikâyeyi başlangıç itibariyle karşılaştırmak gerekirse, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserde hikâyeye ortasından dâhil oluyoruz. Mekân olarak, eskimiş, kırık-dökük yapıların oluşturduğu köhnemiş bir şehir var ve bu şehir, hayatın tüm canlılığının soluklaştığı kasvetli bir atmosfere sahip. Romanı okurken insanın zihninde canlanan resim siyah-beyaz olmamakla birlikte, renklerin cansızlığı iç burkucu. Burada fark edilen en önemli şey ortamın belirsizlik ve dolayısıyla güvensizlik içinde olmasıdır.

Hayvan Çiftliği adlı eserde ise hayat bildiğimiz manada yaşanırken, yani hikâye olayların normal aktığı bir düzlemde başlıyor. Dolayısıyla, okuyucu için bazı şeyler çok daha net. Kahramanların ne yapmak istediği ve başlangıç itibariyle hikâyenin nereye doğru geliştiği belirgin bir çerçeveye sahip. Tabii ki daha sonra hikâye kendi tutarlılığı içinde kontrol dışına çıkıyor ama başlangıçta yine de iki taraflı (okuyucu ve eserin gidişatı açısından) bir netlik söz konusu. En azından insanların olduğu taraf yadırgamayacağımız yönde ilerliyor. Fakat hayvanların devrim yapması sonucunda birden belirsizlik ve güvensizlik ortamı meydana geliyor. İlk başta hayvanlar kendi aralarında bir sorun yaşamazlar da dış dünyaya karşı kuşku duymaya başladıkları büyük bir güvensizlik içindeler kalıyorlar. Gelişen olaylar sonrasında kendi aralarında da güvensizlik ortamının oluştuğunu görüyoruz.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ve Hayvan Çiftliği adlı eserleri soğuk savaş üzerinde değerlendirdiğimizde, iki teknik durumla karşılaşırız. Bunlardan ilki, çift taraflı bir değerlendirme yapmak yerine tek taraflı bir değerlendirme yapmak zorunda kalışımız olacaktır. Zira romanların kurgusal yapısı gereği olaylar tek taraf üzerinden ele alınmaktadır. Karşılaştığımız ikinci teknik durum da eserlerin hayal ürünü

olmalarındır. Hayal mahsulü ürünler elbette içinde abartı taşır, taşıyacaktır. Bu anlamda her iki eser de karikatürize edilmiştir. Fakat bu iki teknik durum söz konusu eserlerin önemine ve anlatmak istediği vurguya hanel getirmez. Her iki eser de birer klasik olmasının yanı sıra distopik eserlerdir ama Hayvan Çiftliği'ni diğerlerinden ayıran en önemli yanı distopya olmasının yanı sıra bir fabl olmasıdır. Hayvan karakterleri üzerinden anlatılmıştır insan. İnsanlar gibi hayvanlar da eşit özelliklere sahip değildir. Daha akıllı, becerikli ve güçlü olanların yanı sıra tersi özelliklere sahip olanlar da vardır. Daha yetenekli, akıllı olanlar zamanla gücü de, güçlü olanı da kullanmayı bilmişlerdir. Akıl güçtür burada ve aklını kullanmayanlar kullanılmaya müsaittir. Mutlaka bir iktidar onların üzerinde olacaktır.

İktidar için güvenilmek, desteklenilmek anlamı taşır. İktidarda kalmak için de desteklenilmek zorunludur. O halde güvenmek ve desteklemek birbiriyle bağlantılı iki önemli kavramdır. İktidar olmanın diğer boyutu da toplumu kontrol altında tutmaktır. Orwell'in iki eserinde de iktidar destek sağlamak ve/veya toplumu kontrol altında tutmak için yalana, hileye, abartıya dayalı propagandaya başvurmuştur. Her iki romanın birçok benzer yanı olmakla birlikte en önemli ortak

noktası, hikâyelerin güven ve güvensizlik üzerine kurulmuş olmasıdır diyebiliriz. İktidarda olanlar yönettikleri topluluklara güvenmemekle birlikte çeşitli yollarla onların kendilerine güvenmelerini sağlamaktadırlar. Buradaki güven süreci yalan, aldatma, zorlama, işkence gibi baskılar yapılarak ikna ve/veya boyun eğdirme yöntemiyle sonuçlandırılmaktadır. Bir aşamadan sonra “güven” kavramının da içi boşaltılarak iktidarın ortaya koyduğu, kavramın içine sıkıştırdığı şeyler dışında bir anlam taşımamaktadır. Neye ve nasıl inanılacağı, kime ve nasıl güvenileceği ve bu yönden niçin ve nasıl hareket edileceği iktidar aracılığıyla belirlenmekte, uygulatılmaktadır. Bu iki eserde olduğu gibi Soğuk Savaş döneminde de toplumsal anlamda iki temel özellik gözümüze çarpar. Bunlar güvensizlik ve belirsizliktir. Bu iki kavramın toplumda ortaya çıkardığı şey ise ümitsizlik, endişe ve korkudur. Gerçek hayatta da bunun yansımalarını görmekteyiz.

Siyaset bilimiyle uğraşan düşünür ve bilim insanları, iktidar ve devlet mekanizmalarını farklı bağlamlarda açıklamaya ya da meşrulaştırmaya çalışmıştır. Farklı ideolojilerin kontrolü altına girmiş, farklı liderlere yol göstericiliği yapmışlardır. İktidar olmak ve iktidar olunca gücünü pekiştirmek isteyen yapı, kendisi hariç, ortamı, her

şeye gebe olan bir belirsizlik içerisinde bırakmak ister. Bu yapıyı da uygulanan baskı politikaları sonucunda ortaya çıkarır. Ortaya çıkan gergin yapı içten ve dıştan olmak üzere çift yönlüdür. Örneğin dışarıda hazırda bekleyen bir düşman vardır ve ataklarına karşı hazırlıklı olunmalıdır. Her an hazırlıklı olma, her an uyanık kalma zorunluluğu çeşitli psikolojik rahatsızlıklarla birlikte insanda güvensizlik hissi oluşturur ve bu his psikolojik bir baskı olarak tekrar karşımıza çıkar. Buna rağmen, dışarıdaki düşmana karşı yapılacak şeylerin mantıklı birer açıklaması her zaman yapılabilir. Fakat iktidar sahiplerinin sistemin devamı ve etkinliği için farklı araçlar kullanarak kendi halkına propaganda ya da fiilî olarak psikolojik ve fizikî baskı oluşturmasının çok tutarlı bir mantığı olmaz. Bunu tevil etmeye kalksak herhâlde en masum ifadeyle Machiavellism'in günümüzdeki tezahürü diyebiliriz. Modern Machiavellism!

İktidarlar meydana getirmek istedikleri yapı için özel bir dil oluşturur. Her iki eserin dikkatle üzerinde durduğu şeyin dil mefhumu olduğunu görüyoruz. Dil, düşüncenin anahtarıdır. Soyutlanmış ve/veya yalıtılmış dil ile üretilen fikir önceden tasarlanmış fikirden öteye geçmeyecektir. Sömürgeci devletler gittikleri yerde ilk önce işe yerlilerin dillerini kullanımını

yasaklayarak başlamış ve kendi dillerini öğrenmelerini sağlamışlardır. Herhangi bir dili öğrenen kişi, öğrendiği dil ile birlikte farkında olmadan o dilin ait olduğu kültürü de öğrenmektedir. Yabancı kültür, öğrenilen dil üzerinden bilinçaltına nüfuz etmektedir. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında yönetimin oluşturduğu suni bir dilden bahsediliyor. Oluşturulan yeni bu dil ile yeni ve suni bir hayat tasavvuru oluşturuluyor. Kelimeler ve kavramlar ortadan kaldırılarak unutturuluyor ya da birleştirilerek içleri boşaltılıyor veya kısaltılarak anlam kaymalarına neden olunuyor. Bir taraftan da anlamlarının yönetimin ideolojisine uygun olarak oluşturulan yeni kelimeler türetilerek insanların nasıl düşüneceği önceden tasarlanıyor. Böylece insan, iletişimin iskeleti olan dilden yoksun bırakılıyor. Bu iskele ruhumu verecek olan duygu da baskı, işkence ve yıldırma politikalarıyla kaldırılınca ortaya ölü bir iletişim çıkıyor. “İletişimsizlik de bir iletişimdir” der bu mantığın ürünü iletişim kitapları. Teknik olarak doğrudur fakat eğer Bin Dokuz Yüz Seksen Dört kitabında olduğu gibi bir ortam varsa iletişimsizlik ölü bir iletişimdir ve insana faydası olmaz. O hâlde bu iletişim midir? Düşünce ve duyguları damarlarından çekilen insan artık robotlaşmış ve yönlendirilmeye, yönetmeye uygun hâle gelmiştir. İnsanın iletişimden mahrum kalması sonucu toplumsal ilişkilerde

meydana gelen soğukluk ve kopukluk insanları birbirine yabancılaştırmakla kalmaz ayrıca sosyal bir varlık olan insanın ekolojisini de bozar. Kendi (doğal) yaşam çevresinden kopan insandan insanca düşünce, tutum ve davranış beklenemez

Ütopik eserler bir anlamda umuda yolculuğun tezahürüdür. Fakat ütopycı yazarların unuttuklarını da distopya yazarları ortaya koyar. Buradaki en önemli faktör insandır. İnsanın içine girdiği tüm olay ve olgular önceden tasarlandığı gibi olmamakta, olamamaktadır. Sistemleştirilen, teorize edilen şey pratiğe dökülürken kaymalar yaşamakta, aslını kaybetmekte ve istenilen sonuç elde edilememektedir. Böyle olmasındaki en önemli faktör (nötr) insandır. Nötr (yüksüz) insanın iyiye ve güzele meyilli olduğu varsayılır. Dolayısıyla, insanın düşünce ve eylemleri de insanlığın iyiliğine olacaktır. Hâl böyle iken, yani insan iyiye ve güzele meyilli iken düşündükleri ve düşündükleri neticesinde eyleme geçirdikleri sebebiyle meydana gelen sonuçlar insana zarar verici olmamalıdır. Başta eski bilimlerden felsefe ve yeni bilimlerden psikoloji olmak üzere birçok bilim bu duruma açıklık getirmeye çalışır ve görünen o ki, daha uzun müddet çalışmaya devam edecektir. Farklı din, inanç ve bilimsel disiplinler kendi tutarlılıkları çerçevesinde bunu açıklamaya

çalışmaktadır. İşin ilginç yani, bu açmazın meydana gelmesine neden olan şey ya da şeylerin de farklı din, inanç ya da bilimsel disiplinler olduğudur. İnsanlarla birlikte devletler mezarlığına dönen tarih, iktidar mücadeleleriyle doludur. Doğru ya da yanlış amacı her ne olursa olsun, her iktidar mücadelesi, insanın ya da insan sayılanın iyiliği için olduğunu söyler. Burada devreye giren insandaki zekâ ve bilginin yoğrulduğu alan olan tasavvur (algı-anlayış) ve sonrasında anladığını ifade edebilme olsa gerek. Bu sefer de bu mecraların nelerden beslendiği ve/veya yararlandığı konusu/sorusu/sorunu ortaya çıkacaktır. Sonuç itibariyle, anlamı evrensel bir değer olması gereken iyi/iyilik kavramından, insanın anladığı kadar iyiye/iyiliğe düşmüştür ‘anlam’. İyi/iyilik, doğru/doğruluk, eşit/eşitlik gibi tüm insanlık için değer olması gereken her bir kavram da aynı akıbeti uğramaktan kaçamamaktadır. İnsan, neyi kim için istemektedir? Bu sorunun cevabını en iyi verebilecek mecra olan ‘tarih’e sorduğumuzda, insan, istediği iyi ya da kötü şeyleri tüm insanlık için istemediğinin cevabını alırız. İnsanın kendisi için istediği şeylerden biri de iktidardır şüphesiz. Durumun farklı bağlamlardan etkileri ve açılımları yapılabilir ama konumuzla en bağlantılı olan yani, insanın, iktidara gelmeye ya da iktidarı ele geçirmeye kalkıştığında önünde durabilecek tek şey olan vicdanı da kendisine

benzetişidir. İnsan vicdanında meşrulaştıramadığı hiçbir şeyi yapamaz. O hâlde, ‘insanın yaptığı her şey meşrudur’! Bu bağlamda Hayvan Çiftliği ve Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı kitapları karşılaştırırken hayvanların insansı hareketleri (Hayvan Çiftliği) ve insanın hayvansı davranışları (Bin Dokuz Yüz Seksen Dört) arasında kalıyoruz. Buradaki hayvan tabiri bir metafordan ibarettir.

Bu çalışmadan ne anladın, çıkardığın sonuç ne denildiğinde verilecek cevap, mevcut sistemin istediği cevaplardan birisi olacaktır. Mevcut sistem, içinde bulunanlar ve eklenenlerle olduğu kadar eleştiriler ve saldırılarla da büyümekte, gücünü katlamaktadır. Bu hâliyle, dağdan yuvarlanan kartopunun büyümesine bezemektedir. Daha ne kadar büyüyeceği veya bir yere çarparak duracağı ya da bir çığa sebep olacağı gibi tahminler yapılabilir elbette. Fakat bu yapılanlar tahminden öteye geçmez.

Peki, sana ne kattı, ne öğretti bu çalışma sorusuna verilecek cevap; Dünya’daki iktidar mücadelesi ve niteliği, iktidarların toplumlar üzerinde oluşturmaya çalıştıkları etki ve bu etkiyi oluştururken kullanılan yol, yöntem ve araçlar bakımından artan/gelişen ‘farkındalık’ olacaktır. Bu bağlamda,

bu çalışmanın öğrettiği en önemli şeylerden bir diğeri de, iktidarın en yakın yardımcısı ve aracı olarak kitle iletişim araçlarının gücü ve etkisinin yadsınamaz olduğudur. Kitleleri denetlemek ve kontrol altında tutmak için kullanılan kitle iletişim araçları hayatı yaşanmaz hale getiren bir fetişizm aracı hâline getirilmiştir.

Bugün baktığımızda, postmodernizm kavramı ile Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanı, belirsizlik ve parçalanmışlık kavramları özelinde benzerlik gösteriyor diyebiliriz. Fakat ilginçtir ki, George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ü yazdığında, Dünya henüz postmodernizm dönemine girmemiştir. Zaten modernizmin ideolojik ve keskin çizgilerini her iki eserde de görmekteyiz. Üstelik Bin Dokuz Yüz Seksen Dört' deki belirsizlik ve parçalanmışlık 'Parti/iktidar' yoluyla yukarıdan dikte edilerek olurken bugün gerçek hayatta bu belirsizlik ve parçalanmışlık insanın kendi isteği ve eylemleriyle olmaktadır.

Bir peri masalı olarak anlatılan Hayvan Çiftliği'nde gelişen olaylar, ideolojilere taassupla bağlanmanın insanlığa ne getirdiği ve insanlıktan neleri götürdüğünü ortaya koyması açısından önemli. Ortaya çıkan durum, insanlığın iyiliği için

teorize edilmiş bir düşünce sisteminin, ne kadar samimi duygularla yola çıkılmış olsa bile, insan tarafından pratiğe aktarılırken uğrayacağı ‘mutasyon’ olmaktadır.

Sonuçta, ‘peri masalı ’ ‘cadı kazanı’na dönüşmüştür.

Herhangi bir araştırmanın/durumun siyasî ve ekonomik değerlendirmesi bir yana, insanî, toplumsal ve çevresel değerlendirmesini daha çok önemsiyorum. Herhangi bir şeyin “nedenlerini” düşünmek yerine “nasıllarını” düşünmek bizim insanımızın kronik sorunlarından. Meselenin ‘nasıl’ı mutlaka önemlidir fakat ‘neden’i bilinebiliyorsa ‘nasıl’ını çözmek/bilmek zor olmayacak, dahası anlamlı hâle gelecektir. Diğer taraftan, zaten, herhangi bir şeyin ‘nasıl’ı o şeyin ‘teknik-mekanik’ boyutudur. Dolayısıyla, eğer nedenleri biliniyorsa nasılları bilmek elzemdir. Televizyonun nasıl icat edildiğinden ziyade neden icat edildiği, nasıl çalıştı(rıldı)ğından ziyâde neden çalıştı(rıldı)ğı çok daha öncelikli bir öneme sahiptir. Mevzu, durgun bir düşünce sistemi, stabil bir mantık ürünü, bağlarından kurtulamayan kültürel bir aidiyet sorunudur. Burada yazıyı, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört’ün ana karakteri Winston Smith’e bırakalım.

“Winston kalemini alıp yazdı:
NASIL'ını anlıyorum: NEDEN'ini anlamıyorum.”⁷⁹

Sonuç olarak, her iki kitabı, siyasî ve ekonomik açılar başta olmak üzere çalışmada değinilmiş olan her bağlamda değerlendirmek gerekirse, kim nereyi işgal etmiş, nereleri yok etmiş; kim hangi ideolojiyi yaymaya çalışmış; kim, kimleri kullanmış; kim, kimleri öldürmüş; kim hangi teknolojik ve bilimsel ‘gelişmeleri’ sağlamış; kim hangi teknik ve yöntemlerle kitleleri etkilemiş ve yönlendirmiştir sorularına cevap arayabilir ve bulabiliriz. Bunları sistematik hâle getirip ve/veya yeniden üretip kullanma yoluna gidebilir, iktidarların ekmeğine yağ süren birer ‘toplum mühendisi’ olabiliriz. Kısacası, mevcut bilgi, bilim ve felsefe (Batılı bilim ve felsefesi) doğrultusunda ‘akıllı’ ve ‘mantıklı’ düşünüp liberalizmin “*laissezfaire*” (bırakınız yapsınlar) ‘muştusuna’ ulaşabileceğimiz gibi varacağımız en ‘makul’ ve ‘gerçekçi’ nokta, Marks’ın “altyapı üst yapıyı düzenler” çıkarsaması da olabilir. Fakat her hâlükârda değişmeyen şeyin, yapılan bütün ‘faaliyetlerin’ amacı siyasî tahakküm doğrultusunda ekonomik çıkar olduğunu görürüz. Bir ihtimal daha var tabii ki:Bugün

⁷⁹George Orwell, Bin Doküz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010, s.100

için her şeyin nasılını da nedenini de anlayabilen ya da en azından anlamaya çalışan insanların oluşturduğu bir toplumun oluşması.

Alfabetik Bin Dokuz Yüz Seksen Dört Sözlüğü

101 Numaralı Oda: Sevgi Bakanlığı'nda bulunan ve düşünce suçuyla yakalananların "iyileşmeleri" için gönderilen ceza bölümü.

Avrasya: Dünya'ya hâkim olan üç süper güçten biri. Toprakları Portekiz'den Bering Boğazı'na adar, Avrupa'nın ve Asya anakarasının tüm kuzeyini kapsar.

Barışbak: Savaşlarla ilgilenen Barış Bakanlığı'nın Yenisöylem diliyle ifâdesi.

Büyük Birader: Gerçekten var olup olmadığı bilinmeyen, her yerde "Büyük Birader Seni İzliyor" yazılı resimleri olan, tele-ekran aracılığıyla insanları gözetleyen karakterdir.

Cahillik Güçtür: Parti'ni üç önemli sloganından birisi. Parti tarafından bilgisizliğin güçlü olmak anlamına geldiği düşüncesiyle cehalet öğütlenmektedir.

Çiftdüşün: İnsanın iki çelişik inancı/düşünceyi/anlamı zihninde aynı anda bulundurabilmesi ve ikisini de kabullenebilmesi anlamına gelir.

Doğuasya: Dünya'ya hâkim olan üç süper güçten biri. Toprakları Çin ve onun güneyindeki ülkeleri, Japon adalarını

ve Mançurya, Moğolistan ve Tibet'in büyük ama durmadan değişen bir bölümünü kapsar.

Düşünpol: Düşünce polisinin Yenisöylem'deki karşılığı. İnsanları takip ederek düşüncelerini engelleyen son derece gizli Parti teşkilatı.

Gerbak: Haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlara bakan Gerçek Bakanlığı'nın Yenisöylem'deki ifâdesi.

INGSOS: Ne olduğu tam olarak bilinmeyen İngiliz Sosyalizmi olma ihtimali olan kısaltma

İki Dakikalık Nefret: Partinin her gün yapılmasını zorunlu tuttuğu iki dakikalık tören

Nefret Haftası: Her yıl düzenlenen ve bir hafta süren törenler

Okyanusya: Dünya'ya hâkim olan üç süper güçten biri. Kuzey ve Güney Amerika'yı, aralarında Britanya Adaları'nın da bulunduğu Atlas Okyanusu adalarını, Avustralasya'yı ve Afrika'nın güneyini içine alır.

Ördekkonuş: Söz dağarcığı giderek azaltılmış ve Parti tarafından övülen dil

Özgürlük Köleliktir: Parti'nin üç önemli sloganından biri. Özgürlüğün insanı köle ettiği söylenerek yanılsamalı bir dil kullanılıp, insanlar özgürlük fikrinden uzaklaştırır.

Parti: Okyanusya'yı yöneten teşkilat

Savaş Barıştır: Parti'nin üç önemli sloganından biri. Asıl barışın savaşta olduğunu anlatarak yapılan savaşın kanıksanması sağlanır.

Seks Karşıtı Gençlik Birliği: Kadın erkek ilişkilerini ve cinselliği suç ya da tiksiniyecek bir şeymiş gibi algılayan ve kendilerini sadece partiye adayın gençlerden oluşın birlik

Sevbak: Yasa ve düzeni sağlayan Sevgi Bakanlığı'nın Yenisöylem'deki ifâdesi.

Suçdurdurma: İnsanın kendisini düşünce suçu işlemekten alıkoymasını sağlayan otokontrol sistemidir

Tele Ekran: Parti'nin insanları izlediği ve denetlediği, ses iletme, alma ve kaydetme özelliklerine sahip cihaz.

Varbak: Ekonomi işlerinden sorumlu Varlık Bakanlığı'nın Yenisöylem'deki ifâdesi.

Yenisöylem: Parti tarafından geliştirilmiş, zararlı olduğuna karar verilen kelimelerden soyutlanmış dil.

Yüzsuçu: İnsanların yüzlerindeki anormal hareket ve mimiklerden düşünce suçu işlediklerini anlaşılmasıyla işlenen suç.

Zafer Cini: Parti tarafından üretilen renksiz, çok sert içki

Zafer Kahvesi: Parti tarafından üretilen ve dış parti üyelerine verilen kalitesiz kahve.

Zafer Konutları:Dış Parti üyelerinin kaldığı eski ve bakımsız lojmanlar.

Zafer Sigarası: Parti tarafından üretilen ve dış parti üyelerine verilen kalitesiz sigara.

Kaynakça:

George Orwell, Bin Doküz Yüz Seksen Dört, Çev. Celâl Üster, 31. bs, İstanbul, Can Yayınları, 2010

George Orwell, Hayvan Çiftliği, Çev. Celâl Üster, 30. bs. , İstanbul, Can Yayınları, 2013

HughHiggins, Soğuk Savaş, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Koza Yayınları, 1975

Rasim Dirsehan Örs, Rus Basınında Türkiye ve NATO Soğuk savaş Yılları, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2011

Behlül ÖZKAN, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, y.y., Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, 2011

Oliver Stone, Peter Kuznick, Amerika’nın Gizli Tarihî Soğuk Savaş 1945-1950, 4. Bölüm, ABD, Showtime, 2012

Burhanettin Selçuk Aval, “Saddam Hüseyin Ve Bin Ladin’in Ele Geçirilmesinin

Uluslararası Kamuoyuna Sunumunun Hegemonya Kavramı Kapsamında Karşılaştırılması”, Atılım Üniversitesi,

Pınar Yıldırım, “Bilgi-iktidar İlişkileri ve Üniversitelerin Bir Siyasal Araç Olarak Kullanılması”, y.y., Atılım Üniversitesi, y.y.

İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve eleştirel Bir Değerlendirmesi, 3. bs, Ankara, ERK, 2010

Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş Gri Propaganda, , 2. bs, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002

Salih Özgür, "Soğuk Savaş Ve Sonrası Dönemde Kitle İmha Silahları Ve Silahsızlanma Çabaları, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006

Tim Weiner, Küllerin Mirası, Çev. Selim Yeniçeri, İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2009

